

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)

z dnia 9 września 2008 r. *

W sprawach połączonych C-120/06 P i C-121/06 P

mających za przedmiot dwa odwołania na podstawie art. 56 Statutu Trybunału Sprawiedliwości, wniesione odpowiednio w dniu 24 i 27 lutego 2006 r.,

Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio SpA (FIAMM), z siedzibą w Montecchio Maggiore (Włochy),

Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio Technologies LLC, uprzednio **Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio Technologies Inc.** (FIAMM Technologies), z siedzibą w East Haven, Delaware (Stany Zjednoczone),

reprezentowane przez I. Van Baela, A. Cevesego oraz F. Di Gianniego, adwokatów,

skarżący,

w której pozostałymi uczestnikami postępowania są:

Rada Unii Europejskiej, reprezentowana przez A. Vitra, S. Marquardta oraz A. De Gregoria Merina, działających w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: włoski.

Komisja Wspólnot Europejskich, reprezentowana przez P.J. Kuijpera, V. Di Bucciego, C. Browna oraz przez E. Righini, działających w charakterze pełnomocników, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

strona pozwana w pierwszej instancji,

Królestwo Hiszpanii, reprezentowane przez E. Braquehais Conesę oraz M. Muñoz Péreza, działających w charakterze pełnomocników, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

interwenient w pierwszej instancji (C-120/06 P),

oraz

Giorgio Fedon & Figli SpA, z siedzibą w Vallesella di Cadore (Włochy),

Fedon America, Inc., z siedzibą w Wilmington, Delaware (Stany Zjednoczone),

reprezentowane przez I. Van Baela, A. Cevesego, F. Di Gianniego oraz R. Antoniego, adwokatów,

skarżący,

w której pozostałymi uczestnikami postępowania są:

Rada Unii Europejskiej, reprezentowana przez A. Vitra, S. Marquardta oraz A. De Gregorio Meriniego, działających w charakterze pełnomocników,

Komisja Wspólnot Europejskich, reprezentowana przez P.J. Kuijpera, V. Di Bucciego, C. Browna oraz przez E. Righiniego, działających w charakterze pełnomocników, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

strona pozwana w pierwszej instancji,

popierane przez:

Królestwo Hiszpanii, reprezentowane przez M. Muñoz Páez, działającego w charakterze pełnomocnika, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

interwenient w postępowaniu odwoławczym (C-121/06 P),

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: V. Skouris, prezes, P. Jann, C.W.A. Timmermans, G. Arestis, U. Løhmus, prezesi izb, K. Schiemann (sprawozdawca), E. Juhász, A. Borg Barthet, M. Ilešič, J. Malenovský, J. Klučka, E. Levits i C. Toader, sędziowie,

rzecznik generalny: M. Poiares Maduro,
sekretarz: J. Swedenborg, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 3 lipca 2007 r.,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 20 lutego 2008 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 W swych odwołaniach Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio SpA i Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio Technologies LLC (zwane dalej łącznie „FIAMM”), z jednej strony, oraz Giorgio Fedon & Figli SpA i Fedon America, Inc. (zwane dalej łącznie „Fedon”), z drugiej strony, wnoszą odpowiednio o stwierdzenie nieważności wyroku Sądu Pierwszej Instancji Wspólnot Europejskich z dnia 14 grudnia 2005 r. w sprawie T-69/00 FIAMM i FIAMM Technologies przeciwko Radzie i Komisji (Zb.Orz. s. II-5393) (sprawa C-120/06 P) oraz wyroku Sądu z dnia 14 grudnia 2005 r. w sprawie T-135/01 Fedon & Figli i in. przeciwko Radzie i Komisji (sprawa C-121/06 P). Wyrokami tymi (zwanymi odpowiednio „wyrokiem w sprawie FIAMM” i „wyrokiem w sprawie Fedon” lub łącznie „zaskarżonymi wyrokami”), Sąd oddalił skargi FIAMM i Fedon zmierzające do uzyskania odszkodowania za szkody rzekomo poniesione przez nie wskutek podwyższonego cła, do którego nałożenia na przywóz ich produktów Stany Zjednoczone Ameryki zostały upoważnione przez organ rozstrzygania sporów (zwany dalej „DSB”) Światowej Organizacji Handlu (zwanej dalej „WTO”) w następstwie stwierdzenia przez DSB niezgodności wspólnotowego reżimu przywozu bananów z porozumieniami i uzgodnieniami stanowiącymi załączniki do porozumienia ustanawiającego WTO.

- 2 Na podstawie postanowienia prezesa Trybunału z dnia 8 sierpnia 2006 r. Królestwo Hiszpanii zostało dopuszczone do sprawy w charakterze interwenienta popierającego żądania Rady Unii Europejskiej i Komisji Wspólnot Europejskich w ramach sprawy C-121/06 P.
- 3 Postanowieniem prezesa Trybunału z dnia 12 kwietnia 2007 r. sprawy C-120/06 P i C-121/06 P zostały połączone dla celów procedury ustnej i wydania wyroku.

Ramy prawne

Porozumienia WTO

- 4 Decyzją 94/800/WE z dnia 22 grudnia 1994 r. dotyczącą zawarcia w imieniu Wspólnoty Europejskiej w dziedzinach wchodzących w zakres jej kompetencji porozumień, będących wynikiem negocjacji wielostronnych w ramach Rundy Urugwajskiej (1986–1994) (Dz.U. L 336, s. 1), Rada zatwierdziła porozumienie ustanawiające WTO oraz porozumienia zawarte w załącznikach 1–4 do tego porozumienia (zwane dalej „porozumieniami WTO”).
- 5 Artykuł 3 ust. 2 i 7 Uzgodnienia w sprawie zasad i procedur regulujących rozstrzyganie sporów (zwanego dalej „uzgodnieniem”), stanowiącego załącznik 2 do porozumienia ustanawiającego WTO, stanowi:

„2. System rozstrzygania sporów WTO jest centralnym składnikiem dającym bezpieczeństwo i przewidywalność w wielostronnym systemie handlu. Członkowie

uznają, że służy on zabezpieczeniu praw i obowiązków Członków w zakresie porozumień wymienionych i wyjaśnieniu postanowień tych porozumień zgodnie ze zwyczajowymi zasadami interpretacji międzynarodowego prawa publicznego. Zalecenia i postanowienia DSB nie mogą zwiększyć ani zmniejszyć praw i zobowiązań ustalonych w porozumieniach wymienionych.

[...]

7. Przed wniesieniem sprawy Członek dokona oceny, czy postępowanie zgodne z tymi procedurami będzie owocne. Celem mechanizmu rozwiązywania sporów jest osiągnięcie pozytywnego rozwiązania sporu. Należy wyraźnie preferować rozwiązania wzajemnie akceptowalne dla stron sporu i zgodne z porozumieniami wymienionymi. Gdy nie można osiągnąć wzajemnie uzgodnionego rozwiązania, pierwszym zadaniem mechanizmu rozwiązywania sporów jest zwykle doprowadzenie do wycofania środków będących przyczyną sporu, jeśli zostaną one uznane za niezgodne z postanowieniami któregośkolwiek z porozumień wymienionych. Rekompensata winna mieć zastosowanie jedynie wówczas, gdy natychmiastowe wycofanie środka jest niewykonalne i będzie tymczasowym rozwiązaniem do czasu wycofania środka niezgodnego z porozumieniem wymienionym. Rozwiązaniem ostatecznym, jakie niniejsze Uzgodnienie zapewnia Członkowi odwołującemu się do procedury rozstrzygania sporów, jest możliwość zawieszenia stosowania koncesji lub wykonania innych zobowiązań wynikających z porozumień wymienionych, w sposób dyskryminacyjny, w stosunku do innego Członka, z zastrzeżeniem zatwierdzenia takich działań przez DSB”.

6 Na mocy art. 7 uzgodnienia zespół orzekający ustanowiony na wniosek strony skarżącej dokonuje ustaleń, które pomogą DSB w sformułowaniu zaleceń lub rozstrzygnięciu kwestii przedstawionych temu organowi. W świetle art. 12 ust. 7 uzgodnienia, gdy stronom sporu nie uda się osiągnąć wzajemnie zadowalającego rozwiązania, zespół orzekający przedstawi swoje ustalenia w formie pisemnego raportu DSB.

7 Z art. 16 ust. 4 uzgodnienia wynika, że w ciągu 60 dni od przedstawienia Członkom raportu zespołu orzekającego raport ten powinien zostać przyjęty na posiedzeniu

DSB, chyba że któraś ze stron sporu dokona formalnej notyfikacji DSB o złożeniu apelacji lub DSB zadecyduje przez consensus, aby raportu nie przyjąć.

- 8 W art. 17 uzgodnienia przewidziano powołanie Stałego Organu Apelacyjnego rozpatrującego odwołania od raportów zespołów orzekających. W świetle ust. 6 tego artykułu apelacja jest ograniczona do aspektów prawnych, o których traktuje raport zespołu orzekającego, i interpretacji prawnej dokonanej przez zespół. W świetle ust. 13 tego artykułu Organ Apelacyjny może podtrzymać, zmienić lub odrzucić ustalenia prawne i wnioski zespołu orzekającego.

- 9 Artykuł 17 ust. 14 uzgodnienia stanowi:

„Raport Organu Apelacyjnego będzie przyjęty przez DSB i zaakceptowany bezwarunkowo przez strony sporu, chyba że DSB przez consensus zadecyduje w ciągu 30 dni od dnia dostarczenia go Członkom, że raportu nie przyjmuje [...]”.

- 10 W świetle art. 19 ust. 1 uzgodnienia:

„Jeśli zespół orzekający lub Organ Apelacyjny dojdą do wniosku, że postępowanie strony jest niezgodne z porozumieniem wymienionym, zaleci on zainteresowanemu Członkowi doprowadzenie do zgodności z tym porozumieniem. Jako uzupełnienie do zaleceń zespół orzekający lub Organ Apelacyjny mogą sformułować sugestie co do sposobu, w jaki Członek może wdrożyć zalecenia”.

- 11 Artykuł 21 uzgodnienia zatytułowany „Nadzór nad wykonaniem zaleceń i orzeczeń” stanowi:

„1. Szybkie wykonanie zaleceń lub orzeczeń DSB ma zasadnicze znaczenie dla zapewnienia skutecznego rozstrzygania sporów w interesie wszystkich Członków.

[...]

3. Na posiedzeniu DSB, odbywającym się w ciągu 30 dni od przyjęcia raportu zespołu orzekającego lub Organu Apelacyjnego, zainteresowany Członek poinformuje DSB o swych zamiarach w zakresie wykonania zaleceń i postanowień DSB. Jeśli nie jest możliwe ze względów praktycznych natychmiastowe wykonanie zaleceń i postanowień, zainteresowanemu Członkowi przyznany będzie rozsądny okres na ich wykonanie. Rozsądny okres wyniesie:

- a) okres proponowany przez zainteresowanego Członka, jeśli zostanie on zaaprobowany przez DSB; lub w przypadku braku takiej zgody,
- b) okres wzajemnie uzgodniony przez strony sporu [...]; lub w braku takiego uzgodnienia,
- c) okres ustalony przez wiążący arbitraż [...]

[...]

5. Jeśli nie ma zgody co do istnienia lub zgodności z porozumieniami wymienionymi działań podjętych celem wykonania zaleceń i postanowień, spór taki zostanie rozstrzygnięty zgodnie z procedurą rozstrzygania sporów, przy odwołaniu się do pierwotnego zespołu orzekającego, gdzie jest to możliwe. [...]

6. DSB będzie sprawowała nadzór nad wykonaniem zaleceń i postanowień. [...] Jeśli DSB nie zadecyduje inaczej, wykonanie zaleceń i postanowień znajdzie się w porządku obrad DSB po sześciu miesiącach od ustalenia rozsądnego terminu zgodnie z ustępem 3 i pozostanie przedmiotem obrad DSB aż do rozwiązania tej sprawy. [...]

[...]”.

12 Artykuł 22 uzgodnienia zatytułowany „Wyrównanie i zawieszenie koncesji” stanowi:

„1. Wyrównanie i zawieszenie koncesji lub innych zobowiązań są tymczasowymi środkami dostępnymi, w przypadku gdy zalecenia lub postanowienia nie są wykonane w rozsądnym czasie. Jednakże ani wyrównanie, ani zawieszenie koncesji lub innych zobowiązań nie jest uważane za lepsze od pełnego wykonania zalecenia, aby doprowadzić środek do zgodności z porozumieniami wymienionymi. Przyznanie wyrównania jest dobrowolne i może nastąpić jedynie w sposób zgodny z porozumieniami wymienionymi.

2. Jeśli zainteresowany Członek nie doprowadzi środka uznanego za niezgodny z porozumieniami wymienionymi do zgodności z nimi lub w inny sposób nie stosuje się do zaleceń i postanowień w rozsądnym czasie określonym zgodnie z ustępem 3 artykułu 21, taki Członek, na wniosek i nie później niż przed upływem rozsądnego czasu, podejmie negocjacje z którąkolwiek stroną, która odwołała się do procedur rozstrzygania sporów w celu osiągnięcia wzajemnie zadowalającego wyrównania.

Jeśli nie uzgodniono zadowalającego wyrównania w ciągu 20 dni po upływie rozsądnego czasu, którakolwiek strona, która odwołała się do procedur rozstrzygania sporów, może wnioskować o upoważnienie jej przez DSB do zawieszenia w stosunku do Członka, o którym mowa, koncesji lub innych zobowiązań wynikających z porozumień wymienionych.

3. Przy dokonywaniu wyboru koncesji lub innych zobowiązań, jakie mają być zawieszone, strona wnosząca skargę będzie stosować następujące zasady i procedury:

- a) jest generalną zasadą, że strona skarżąca powinna najpierw zbadać możliwość zawieszenia koncesji i zobowiązań w zakresie tego samego sektora (sektorów), w obrębie którego zespół orzekający lub Organ Apelacyjny doszukał się zniweczenia lub naruszenia korzyści;
- b) jeżeli strona uważa, że zawieszenie koncesji lub innych zobowiązań w stosunku do tego samego sektora jest niewykonalne lub nieskuteczne, może zbadać możliwości zawieszenia koncesji lub zobowiązań w stosunku do innych sektorów, na podstawie tego samego porozumienia;
- c) jeżeli strona uważa, że zawieszenie koncesji lub innych zobowiązań w stosunku do innych sektorów na podstawie tego samego porozumienia jest niewykonalne lub nieskuteczne, a okoliczności są wystarczająco poważne, to może zbadać możliwość zawieszenia koncesji lub zobowiązań na podstawie innego porozumienia wymienionego;

[...]

f) dla celów niniejszego ustępu »sektor« oznacza:

i) w stosunku do towarów, wszystkie towary;

[...]

[...]

4. Poziom zawieszenia koncesji lub innych zobowiązań, dokonany na podstawie upoważnienia przez DSB, będzie odpowiedni do poziomu zniweczenia lub naruszenia korzyści.

[...]

6. Jeśli będzie miała miejsce sytuacja opisana w ustępie 2, wówczas DSB, na wniosek, udzieli upoważnienia do zawieszenia koncesji lub innych zobowiązań w ciągu 30 dni od wygaśnięcia rozsądnego okresu, chyba że DSB zadecyduje przez consensus, iż wniosek w tej sprawie odrzuca. Jednakże jeśli zainteresowany Członek zgłasza sprzeciw odnośnie do poziomu zawieszenia lub twierdzi, iż zasady i procedury ustalone w ustępie 3 nie były przestrzegane, gdy strona skarżąca wносиła o upoważnienie do zawieszenia koncesji lub innych zobowiązań na podstawie ustępu 3b) lub c), sprawa będzie przekazana do arbitrażu. Arbitraż taki będzie przeprowadzony przez ten sam zespół orzekający, jeśli jego uczestnicy są dostępni, lub przez arbitra wyznaczonego przez Dyrektora Generalnego i zostanie zakończony w ciągu 60 dni od upływu rozsądnego okresu. Koncesje lub inne zobowiązania nie będą zawieszone w czasie trwania arbitrażu.

7. [...] DSB [...] wyda upoważnienie do zawieszenia koncesji lub innych zobowiązań, gdy wniosek taki będzie zgodny z decyzją arbitra, chyba że DSB postanowi przez consensus, by wniosek odrzucić.

8. Zawieszenie koncesji lub innych zobowiązań będzie tymczasowe i będzie trwało tylko tak długo, jak długo nie zostaną zaniechane działania uznane za niezgodne z porozumieniem wymienionym, lub Członek zobowiązany do wykonania zaleceń albo orzeczeń przedstawi rozwiązanie sytuacji zniweczenia lub naruszenia korzyści lub też gdy osiągnięte jest wzajemnie zadowalające rozwiązanie. Zgodnie z ustępem 6 artykułu 21 DSB będzie nadal nadzorować wykonanie przyjętych zaleceń i orzeczeń, włącznie ze sprawami, w których dokonano wyrównania lub zawieszenia koncesji lub innych zobowiązań, ale nie zostało wykonane zalecenie, by doprowadzić działanie do zgodności z porozumieniami wymienionymi.

[...]”.

Uregulowania wspólnotowe w zakresie wspólnej organizacji rynków w sektorze bananów i związanego z nimi sporu w ramach WTO

¹³ W dniu 13 lutego 1993 r. Rada ustanowiła rozporządzenie (EWG) nr 404/93 w sprawie wspólnej organizacji rynku bananów (Dz.U. L 47, s. 1), którego tytuł IV dotyczący reżimu wymiany handlowej z państwami trzecimi zawierał preferencyjne przepisy dotyczące bananów pochodzących z pewnych państw Afryki, Karaibów i Pacyfiku (zwanym dalej „państwami AKP”), stron czwartej konwencji AKP–EWG z Lomé z dnia 15 grudnia 1989 r. (Dz.U. 1991, L 229, s. 3).

¹⁴ W następstwie skarg złożonych w ciągu miesiąca lutego 1996 r. przez kilku członków WTO, w tym Stany Zjednoczone Ameryki, rzeczony reżim wymiany stał się przedmiotem procedury rozstrzygania sporów.

- 15 W swym raporcie Organ Apelacyjny stwierdził, że pewne elementy rzezonego reżimu wymiany były niezgodne ze zobowiązaniami, które Wspólnota przyjęła w ramach porozumień WTO, i zalecił DSB wezwanie Wspólnoty do doprowadzenia tegoż reżimu do zgodności z porozumieniami WTO. Raport ten został przyjęty decyzją DSB z dnia 25 września 1997 r. (zwaną dalej „decyzją DSB z dnia 25 września 1997 r.”).
- 16 W dniu 16 października 1997 r. Wspólnota poinformowała DSB, zgodnie z art. 21 ust. 3 uzgodnienia, że zapewni pełne poszanowanie swych zobowiązań międzynarodowych.
- 17 Na podstawie art. 21 ust. 3 lit. c) uzgodnienia, rozsądny termin, w którym Wspólnota miała zastosować się do swych zobowiązań, został wyznaczony w orzeczeniu arbitrazowym na dzień 1 stycznia 1999 r.
- 18 Jak wynika z jego drugiego motywu, rozporządzenie Rady (WE) nr 1637/98 z dnia 20 lipca 1998 r. zmieniające rozporządzenie (EWG) nr 404/93 (Dz.U. L 210, s. 28) zmieniło reżim handlu bananami z państwami trzecimi wobec okoliczności, że „należy spełnić międzynarodowe zobowiązania Wspólnoty w ramach Światowej Organizacji Handlu (WTO) oraz wobec innych sygnatariuszy Czwartej Konwencji AKP-EWG przy jednoczesnym osiągnięciu celów wspólnej organizacji rynku bananów”.
- 19 Rozporządzenie Komisji (WE) nr 2362/98 z dnia 28 października 1998 r. ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (EWG) nr 404/93 w odniesieniu do przywozu bananów do Wspólnoty (Dz.U. L 293, s. 32) podlega stosowaniu od dnia 1 stycznia 1999 r.
- 20 Uznawszy, że Wspólnota ustanowiła wspólnotowy reżim przywozu bananów mający na celu utrzymanie — z naruszeniem porozumień WTO i decyzji DSB z dnia 25 września 1997 r. — niezgodnych z prawem elementów poprzedniego reżimu,

Stany Zjednoczone Ameryki w dniu 14 stycznia 1999 r. złożyły do DSB, na podstawie art. 22 ust. 2 uzgodnienia, wniosek o upoważnienie ich do zawieszenia w stosunku do Wspólnoty i jej państw członkowskich koncesji i innych zobowiązań wynikających z Układu ogólnego w sprawie taryf celnych i handlu (GATT) z 1994 r. oraz Układu ogólnego w sprawie handlu usługami (GATS) w odniesieniu do wymiany handlowej o wartości 520 milionów USD.

21 Ponieważ Wspólnota zakwestionowała wartość tej wymiany i twierdziła, że zasady i procedury wskazane w art. 22 ust. 3 uzgodnienia nie zostały zachowane, DSB zdecydowała w dniu 29 stycznia 1999 r. o poddaniu tej kwestii arbitrażowi na podstawie art. 22 ust. 6 uzgodnienia.

22 W decyzji z dnia 9 kwietnia 1999 r. arbitrzy uznali po pierwsze, że szereg postanowień nowego wspólnotowego reżimu przywozu bananów jest niezgodnych z postanowieniami porozumień WTO, a po drugie wycenili na 191,4 miliona USD rocznie skalę zniweczenia lub naruszenia korzyści, którego doznały Stany Zjednoczone Ameryki.

23 W dniu 19 kwietnia 1999 r. DSB upoważnił Stany Zjednoczone Ameryki do objęcia przywozu ze Wspólnoty należnościami celnymi w odniesieniu do wymiany handlowej o wartości 191,4 miliona USD rocznie.

24 W tym samym dniu władze Stanów Zjednoczonych Ameryki ustanowiły przywózowe cła ad valorem w wysokości 100% na różne produkty. Pośród tych produktów, pochodzących z Austrii, Belgii, Finlandii, Francji, Niemiec, Grecji, Irlandii, Włoch, Luksemburga, Portugalii, Hiszpanii, Szwecji lub Zjednoczonego Królestwa, znajdowały się między innymi: „akumulatory ołowiowo-kwasowe, inne niż używane do zapłonu silników tłokowych lub jako pierwotne źródło energii dla pojazdów elektrycznych” oraz „artykuły kieszonkowe o zewnętrznej powierzchni z plastiku lub wzmocnione plastikiem”.

- 25 Wspólnotowy reżim przywozu bananów był przedmiotem nowych zmian wprowadzonych rozporządzeniem Rady (WE) nr 216/2001 z dnia 29 stycznia 2001 r. zmieniającym rozporządzenie (EWG) nr 404/93 (Dz.U. L 31, s. 2).
- 26 W świetle motywów od pierwszego do szóstego rozporządzenia nr 216/2001:
- „(1) Miały miejsce liczne ścisłe kontakty z krajami dostarczającymi i innymi zainteresowanymi stronami w celu rozstrzygnięcia sporów powstałych w związku z systemem przywozu ustanowionym rozporządzeniem (EWG) nr 404/93 [...] oraz uwzględnienia wniosków specjalnej grupy utworzonej w ramach systemu rozstrzygania sporów [WTO].
- (2) Z analizy wszystkich możliwości prezentowanych przez Komisję wynika, że ustanowienie w średnim okresie systemu przywozu opartego na stosowaniu cła o właściwej stawce oraz stosowaniu preferencji taryfowej w przywozie z krajów AKP przewiduje najlepsze gwarancje dla, po pierwsze, osiągnięcia celów wspólnej organizacji rynku w odniesieniu do produkcji wspólnotowej oraz popytu konsumenta, po drugie, zapewnienia zgodności z zasadami handlu międzynarodowego, i po trzecie, zapobiegania dalszym sporom.
- (3) Jednakże, taki system należy wprowadzić po zakończeniu negocjacji z partnerami Wspólnoty zgodnie z procedurami WTO, w szczególności z art. XXVIII [GATT] [...]
- (4) Do chwili wejścia w życie tego systemu, Wspólnota powinna być zaopatrywana w ramach kilku kontyngentów taryfowych otwartych dla przywozu ze wszystkich miejsc pochodzenia i zarządzanych zgodnie z zaleceniami [DSB] [...].

- (5) W świetle zobowiązań umownych wobec krajów AKP oraz potrzeby zagwarantowania im właściwych warunków konkurencji, stosowanie w przywozie bananów pochodzących z tych krajów preferencji taryfowej w wysokości 300 EUR/t pozwoliłoby na podtrzymanie przepływów handlowych. Wiąże się to w szczególności z zastosowaniem w tym przywozie stawki zerowej w ramach [...] kontyngentów taryfowych.
- (6) Komisja powinna zostać upoważniona do rozpoczęcia negocjacji z krajami dostarczającymi, w istotnym stopniu zainteresowanymi dostawami na wspólnotowy rynek, w celu podjęcia próby osiągnięcia wynegocjowanego rozdziału pierwszych dwóch kontyngentów taryfowych [...].

²⁷ W dniu 11 kwietnia 2001 r. Stany Zjednoczone Ameryki i Wspólnota podpisały protokół ustaleń w sprawie „środków, które mogą umożliwić rozwiązanie długotrwałego sporu dotyczącego wspólnotowego reżimu przywozu bananów”. Protokół ten przewiduje zobowiązanie Wspólnoty do „wprowadzenia wyłącznie taryfowego reżimu przywozu bananów najpóźniej w dniu 1 stycznia 2006 r.”. Dokument ten określa środki, do podjęcia których Wspólnota zobowiązała się w okresie tymczasowym upływającym w dniu 1 stycznia 2006 r. W zamian Stany Zjednoczone Ameryki zobowiązały się do tymczasowego zawieszenia dodatkowego cła, do nałożenia którego — w odniesieniu do przywozu ze Wspólnoty — zostały upoważnione.

²⁸ W następstwie przyjęcia rozporządzenia Komisji (WE) nr 896/2001 z dnia 7 maja 2001 r. ustanawiającego szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (EWG) nr 404/93 w odniesieniu do uzgodnień dotyczących przywozu bananów do Wspólnoty (Dz.U. L 126, s. 6) Stany Zjednoczone Ameryki zawiesiły stosowanie dodatkowego cła. Począwszy od dnia 1 lipca 2001 r. ich cło na przywóz akumulatorów stacjonarnych i artykułów kieszonkowych pochodzących ze Wspólnoty zostało zredukowane do pierwotnej stawki w wysokości 3,5% i 4,6%.

Skargi wniesione do Sądu, przebieg postępowania oraz zaskarżone wyroki*Skargi*

- ²⁹ FIAMM prowadzi działalność w szczególności w sektorze akumulatorów stacjonarnych, a Fedon w sektorze etui okularowych i produktów dodatkowych należących do kategorii artykułów kieszonkowych.
- ³⁰ Uznając Wspólnotę za odpowiedzialną za szkodę wyrządzoną im wskutek obciążenia tych produktów dodatkową opłatą celną przez władze Stanów Zjednoczonych w okresie od 19 kwietnia 1999 r. do 30 czerwca 2001 r., FIAMM i Fedon wniosły do Sądu przeciwko Radzie i Komisji skargi odszkodowawcze na podstawie art. 235 WE w związku z art. 288 akapit drugi WE.
- ³¹ FIAMM i Fedon podnoszą tytułem głównym powstanie odpowiedzialności pozaimownej Wspólnoty z tytułu bezprawnego zachowania jej instytucji. Zatem jak wynika z pkt 69 i 92–95 wyroku w sprawie FIAMM oraz z pkt 63, 85–88 wyroku w sprawie Fedon, podniosły one w odniesieniu do zarzucanego bezprawnego zachowania, że brak wprowadzenia przez Radę i Komisję, w wyznaczonym przez DSB terminie, zmian we wspólnotowym reżimie przywozu bananów, które miały zapewnić jego zgodność ze zobowiązaniami podjętymi przez Wspólnotę na mocy porozumień WTO, prowadził do naruszenia zasady pacta sunt servanda, zasady ochrony uzasadnionych oczekiwań, ich prawa własności i prawa prowadzenia działalności gospodarczej oraz zasady dobrej administracji.

32 Tytułem subsydiarnym FIAMM i Fedon podniosły w szczególności powstanie odpowiedzialności pozaumownej Wspólnoty nawet w braku bezprawnego zachowania jej organów.

Postępowanie przed Sądem

33 Z pkt 48–59 wyroku w sprawie FIAMM oraz z pkt 48–55 wyroku w sprawie Fedon wynika, że postępowanie przed Sądem miało następujący przebieg.

34 Skarga FIAMM została wniesiona w dniu 23 marca 2000 r. (sprawa T-69/00). Królestwo Hiszpanii zostało dopuszczone do udziału w tej sprawie w charakterze interwenienta na mocy postanowienia z dnia 11 września 2000 r.

35 Skarga Fedon została wniesiona w dniu 18 czerwca 2001 r. (sprawa T-135/01).

36 Na wniosek Komisji złożony na podstawie art. 51 § 1 akapit drugi regulaminu, na mocy decyzji Sądu z dnia 4 i 7 października 2002 r. niniejsza sprawa została przydzielona izbie w składzie powiększonym pięciu sędziów.

37 W następstwie zakończenia pełnienia funkcji przez początkowo wyznaczonego w rzeczonych sprawach sędziego sprawozdawcy nowy sprawozdawca został wyznaczony w dniu 13 grudnia 2002 r.

38 Postanowieniem z dnia 3 lutego 2003 r. sprawa, w której wydano wyrok FIAMM, oraz sprawy, w których wydano wyroki Sądu z dnia 14 grudnia 2005 r. *Laboratoire du Bain* przeciwko Radzie i Komisji (T-151/00) i *Groupe Fremaux et Palais Royal* przeciwko Radzie i Komisji (T-301/00), zostały połączone dla celów postępowania ustnego. Rozprawa w tych sprawach została przeprowadzona w dniu 11 marca 2003 r.

39 Decyzjami z dnia 23 marca i 1 kwietnia 2004 r. Sąd ponownie otworzył postępowanie ustne w rzeczonych sprawach i odesłał je wraz ze sprawami połączonymi, w których wydano wyroki Sądu z dnia 14 grudnia 2005 r. w sprawach: T-320/00 *Cartondruck* przeciwko Radzie i Komisji oraz T-383/00 *Beamglow* przeciwko Parlamentowi i in., *Zb.Orz.* s. II-5459, a także wyrok w sprawie *Fedon*. Rzeczone sześć spraw zostało połączonych dla celów postępowania ustnego postanowieniem z dnia 19 maja 2004 r.

40 Rozprawa została przeprowadzona w dniu 26 maja 2004 r.

Zaskarżone wyroki

41 Zaskarżonymi wyrokami Sąd oddalił skargi FIAMM i *Fedon*.

42 Sąd na wstępie w pkt 84–150 wyroku w sprawie FIAMM i w pkt 77–143 wyroku w sprawie *Fedon* odrzucił skargi o odszkodowanie jako oparte na reżimie odpowiedzialności pozaumownej wynikającej z bezprawnego zachowania instytucji Wspólnoty.

43 Punkt 100 wyroku w sprawie FIAMM ma następujące brzmienie:

„Skarżące zwracają uwagę, że wszystkie zasady naruszone przez pozwane należą do zasad nadrzędnych i służą ochronie jednostek. Zanim Stany Zjednoczone ustanowiły dodatkowe cło, reżim WTO bezpośrednio przyznawał skarżącym prawo do przywozu ich produktów do tego kraju za zapłatą cła o zredukowanej stawce w wysokości 3,5%. Nawet przy założeniu, że porozumienia WTO nie mają bezpośredniego zastosowania, skutek taki należy przypisać decyzji na niekorzyść Wspólnoty wydanej przez DSB, która spełnia wszystkie przesłanki ustalone w tym względzie przez wspólnotowe orzecznictwo”.

44 Punkt 93 wyroku w sprawie Fedon ma następujące brzmienie:

„Skarżące wskazują, że nawet jeśli należałoby uznać, iż porozumienia WTO nie są bezpośrednio skuteczne, właściwość taką należy przyznać skierowanej przeciwko Wspólnocie decyzji DSB [z dnia 25 września 1997 r.]. Trybunał uznał swe kompetencje do kontroli legalności działań instytucji wspólnotowych, gdy jak w niniejszej sprawie zmierzają one do wykonania szczególnych zobowiązań zaciągniętych w ramach GATT”.

45 Orzekając w przedmiocie pytania wstępnego dotyczącego możliwości powołania się na reguły WTO, Sąd wskazał w szczególności w pkt 108–115 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 101–108 wyroku w sprawie Fedon:

„108. [101] Przed przystąpieniem do analizy zgodności z prawem zachowania instytucji Wspólnoty należy rozstrzygnąć kwestię dotyczącą tego, czy porozumienia WTO rodzą względem podmiotów podlegających prawu wspólnotowemu prawo do powołania się na nie przed sądem w celu zakwestionowania ważności uregulowań wspólnotowych, przy założeniu że DSB uznał zarówno te uregulowania, jak i uregulowania przyjęte przez Wspól-

notę w terminie późniejszym w celu zapewnienia zgodności z omawianymi regułami WTO, za niezgodne z tymi regułami.

109. [102] Utrzymując, że pozwane uchybiły regułom WTO, skarżąca powołuje się na zasadę *pacta sunt servanda*, czyli jedną z zasad prawnych, których poszanowanie musi być zapewnione przez instytucje Wspólnoty przy wykonywaniu ich zadań, będącą podstawową zasadą każdego porządku prawnego, a w szczególności międzynarodowego porządku prawnego (wyrok Trybunału z dnia 16 czerwca 1998 r. w sprawie C-162/96 *Racke*, Rec. s. I-3655, pkt 49).
110. [103] W niniejszym przypadku jednakże zasada *pacta sunt servanda* nie może zostać skutecznie przeciwstawiona pozwanym instytucjom, gdyż zgodnie z utrwalonym orzecnictwem porozumienia WTO nie wchodzi co do zasady, ze względu na ich charakter i strukturę, w zakres norm, w świetle których sąd wspólnotowy dokonuje kontroli zgodności z prawem działania instytucji Wspólnoty (wyrok Trybunału z dnia 23 listopada 1999 r. w sprawie C-149/96 *Portugalia przeciwko Radzie*, Rec. s. I-8395, pkt 47; postanowienie Trybunału z dnia 2 maja 2001 r. w sprawie C-307/99 *OGT Fruchthandels-gesellschaft*, Rec. s. I-3159, pkt 24; wyroki Trybunału: z dnia 12 marca 2002 r. w sprawach połączonych C-27/00 i C-122/00 *Omega Air i in.*, Rec. s. I-2569, pkt 93, z dnia 9 stycznia 2003 r. w sprawie C-76/00 *P Petrotub i Republika przeciwko Radzie*, Rec. s. I-79, pkt 53, oraz z dnia 30 września 2003 r. w sprawie C-93/02 *P Biret International przeciwko Radzie*, Rec. s. I-10497, pkt 52).
111. [104] Po pierwsze, porozumienie ustanawiające WTO zostało oparte na zasadzie wzajemności i wspólnych korzyści, co odróżnia je od zawartych przez Wspólnotę porozumień z państwami trzecimi, które wprowadzają pewną asymetrię zobowiązań. Poza tym prawdą jest, że niektórzy z najważniejszych partnerów handlowych Wspólnoty nie umieścili porozumień WTO wśród norm, w świetle których ich sądy kontrolują zgodność z prawem ich przepisów krajowych. Kontrola zgodności z prawem działania instytucji Wspólnoty w świetle tych norm groziłaby zatem doprowadzeniem do braku równowagi w stosowaniu reguł WTO, pozbawiającego organy ustawodawcze lub wykonawcze we Wspólnocie pola manewru, którym dysponują analogiczne organy partnerów handlowych Wspólnoty ([ww.] wyrok w sprawie *Portugalia przeciwko Radzie*, pkt 42–46).

112. [105] Po drugie, nałożenie na organy sądowe wymogu niestosowania niezgodnych z porozumieniami WTO przepisów prawa krajowego prowadziłoby do pozbawienia organów ustawodawczych lub wykonawczych umawiających się stron przewidzianej przez art. 22 uzgodnienia możliwości wypracowania choćby tymczasowych, wynegocjowanych rozwiązań w celu osiągnięcia wzajemnie zadowalającego wyrównania ([ww.] wyrok w sprawie Portugalia przeciwko Radzie, pkt 39 i 40).
113. [106] Wynika z tego, że ewentualne naruszenie reguł WTO przez pozwane instytucje nie wywołuje co do zasady odpowiedzialności pozaumownej Wspólnoty (wyroki Sądu z dnia 20 marca 2001 r. w sprawach: T-18/99 Cordis przeciwko Komisji, Rec. s. II-913, pkt 51; T-30/99 Bocchi Food Trade International przeciwko Komisji, Rec. s. II-943, pkt 56 i T-52/99 T. Port przeciwko Komisji, Rec. s. II-981, pkt 51).
114. [107] Sąd może przystąpić do kontroli zgodności z prawem zachowania pozwanych instytucji w świetle reguł WTO wyłącznie w przypadku, gdy Wspólnota zamierza wykonać konkretne zobowiązanie podjęte w ramach WTO lub gdy akt wspólnotowy wyraźnie odnosi się do poszczególnych postanowień porozumień WTO (zob. w odniesieniu do GATT 1947 wyroki Trybunału z dnia 22 czerwca 1989 r. w sprawie 70/87 Fediol przeciwko Komisji, Rec. s. 1781, pkt 19–22 i z dnia 7 maja 1991 r. w sprawie C-69/89 Nakajima przeciwko Radzie, Rec. s. I-2069, pkt 31, a także w odniesieniu do porozumień WTO [ww.] wyroki: w sprawie Portugalia przeciwko Radzie, pkt 49, oraz w sprawie Biret International przeciwko Radzie, pkt 53).
115. [108] Jednakże pomimo istnienia decyzji DSB stwierdzającej niezgodność podjętych przez członka środków z regułami WTO, żaden z tych dwóch wyjątków nie znajduje zastosowania w niniejszej sprawie”.

⁴⁶ Sąd wskazał następnie powody, dla których uznał, że żaden z rzeczonych wyjątków nie ma zastosowania.

W przedmiocie zarzutu opartego na zamiarze wykonania konkretnego zobowiązania podjętego w ramach WTO Sąd orzekł jak w pkt 116–137 wyroku w sprawie FIAMM i 109–130 wyroku w sprawie Fedon:

„116. [109] Podejmując zobowiązanie, po wydaniu decyzji DBS z dnia 25 września 1997 r., do zapewnienia zgodności z regułami WTO, Wspólnota nie zamierzała przyjąć konkretnego zobowiązania w ramach WTO, mogącego uzasadnić wyjątek od zasady braku możliwości powołania się na reguły WTO przed sądem wspólnotowym i umożliwić przeprowadzenie przez ten sąd kontroli zgodności z prawem zachowania instytucji Wspólnoty w świetle tych reguł.

[...]

121. [114] Uzgodnienie pozostawia więc członkowi WTO będącemu stroną sporu różne możliwości co do sposobu wykonania zalecenia lub postanowienia DSB stwierdzających niezgodność danego środka z regułami WTO.

122. [115] Jeżeli natychmiastowe wycofanie środków niezgodnych z postanowieniami porozumień WTO jest niemożliwe, art. 3 ust. 7 uzgodnienia przewiduje możliwość przyznania poszkodowanemu członkowi rekompensaty lub upoważnienie go do tymczasowego zawieszenia stosowania koncesji, lub wykonania innych zobowiązań w oczekiwaniu na wycofanie niezgodnych środków ([ww.] wyrok w sprawie Portugalia przeciwko Radzie, pkt 37).

[...]

125. [118] Nawet po upływie terminu wyznaczonego do zapewnienia zgodności z regułami WTO środka uznanego za niezgodny z nimi oraz po upoważnieniu i przyjęciu wyrównań lub zawieszenia koncesji zgodnie z art. 22 ust. 6 uzgodnienia, istotne znaczenie przypisuje się wciąż negocjacjom między stronami sporu.
126. [119] Artykuł 22 ust. 8 uzgodnienia podkreśla tymczasowy charakter zawieszenia koncesji i innych zobowiązań i zaznacza, że będą one trwały „tylko tak długo, jak długo nie zostaną zaniechane działania uznane za niezgodne z porozumieniem wymienionym, lub członek zobowiązany do wykonania zaleceń albo orzeczeń przedstawi rozwiązanie sytuacji zniweczenia lub naruszenia korzyści lub też gdy osiągnięte jest wzajemnie zadowalające rozwiązanie”.
127. [120] Ten sam przepis stanowi jeszcze, że zgodnie z art. 21 ust. 6 uzgodnienia, DSB będzie sprawował nadzór nad wykonaniem wydanych zaleceń i postanowień.
128. [121] W razie rozdzwisku co do zgodności z regułami WTO środków podjętych w celu zastosowania się do zaleceń i postanowień DSB, art. 21 ust. 5 uzgodnienia przewiduje, że spór zostanie rozstrzygnięty „zgodnie z procedurą rozstrzygania sporów”, która obejmuje poszukiwanie przez strony rozwiązania w drodze negocjacji.
129. [122] Ani upływ terminu wyznaczonego Wspólnocie przez DSB do zapewnienia zgodności jej reżimu przywozu bananów z decyzją DSB z dnia 25 września 1997 r., ani decyzja z dnia 9 kwietnia 1999 r., w której arbitrzy DSB uznali wyraźnie niezgodność nowego reżimu przywozu bananów ustanowionego przez rozporządzenia nr 1637/98 i nr 2362/98 z regułami porozumień WTO, nie wyczerpały możliwości rozstrzygnięcia sporów przewidzianych w uzgodnieniu.

130. [123] Wobec powyższego przeprowadzenie przez sąd wspólnotowy kontroli zgodności z prawem zachowania pozwanych instytucji w świetle reguł WTO mogłoby osłabić pozycję negocjatorów wspólnotowych w poszukiwaniu wzajemnie akceptowalnego rozwiązania sporu, zgodnego z regułami WTO.
131. [124] Co za tym idzie, nałożenie na organy sądowe wymogu niestosowania niezgodnych z porozumieniami WTO przepisów prawa krajowego prowadziłoby do pozbawienia organów ustawodawczych lub wykonawczych umawiających się stron przewidzianej między innymi przez art. 22 uzgodnienia możliwości wypracowania, choćby tymczasowych, wynegocjowanych rozwiązań ([ww.] wyrok w sprawie Portugalia przeciwko Radzie, pkt 40).
132. [125] Skarżące nie mają zatem racji, wywodząc z art. 21 i 22 uzgodnienia ciężący na członku WTO obowiązek zastosowania się w wyznaczonym terminie do zaleceń i postanowień organów WTO i utrzymując, że postanowienia DSB muszą zostać wykonane, chyba że umawiające się strony jednoznacznie się temu sprzeciwia.
133. [126] Ponadto ponownie zmieniając na mocy rozporządzenia nr 216/2001 reżim przywozu bananów, Rada zamierzała pogodzić różne rozbieżne cele. Preambuła rozporządzenia nr 216/2001 wskazuje, w motywie 1, że liczne ścisłe kontakty zostały ustanowione, między innymi w celu „uwzględnienia wniosków [zespołu orzekającego]”, a w motywie 2, że ustanowiony nowy reżim przywozu przewiduje najlepsze gwarancje zarówno dla „osiągnięcia celów [WOR bananów] w odniesieniu do produkcji wspólnotowej oraz popytu konsumenta”, jak i „zapewnienia zgodności z zasadami handlu międzynarodowego”.
134. [127] Ostatecznie Stany Zjednoczone Ameryki zgodziły się, co zostało zapisane w protokole ustaleń z dnia 11 kwietnia 2001 r., zawiesić tymczasowo nałożone przez nie dodatkowe cło na zasadzie zobowiązania wzajemnego,

podjętego po tym jak Wspólnota zobowiązała się do wprowadzenia wyłącznie taryfowego reżimu przywozu bananów najpóźniej w dniu 1 stycznia 2006 r.

135. [128] Tak osiągnięty rezultat mógłby zostać zagrożony przez interwencję sądu wspólnotowego polegającą na kontroli zgodności z prawem w świetle reguł WTO zachowania pozwaných instytucji w niniejszej sprawie, przeprowadzanej w celu przyznania skarżącym odszkodowania za poniesioną szkodę.
136. [129] Należy podnieść w tym względzie, że — jak wyraźnie podkreśliły Stany Zjednoczone Ameryki — protokół uzgodnień z dnia 11 kwietnia 2001 r. nie stanowi sam w sobie wspólnie uzgodnionego rozwiązania w rozumieniu art. 3 ust. 6 uzgodnienia i że kwestia wykonania przez Wspólnotę zaleceń i postanowień DSB była w dniu 12 lipca 2001 r., czyli już po wniesieniu skargi w niniejszej sprawie, wpisana do porządku obrad posiedzenia DSB.
137. [130] Z powyższego wynika, że pozwane instytucje nie zamierzały, dokonując zmiany spornego wspólnotowego reżimu przywozu bananów, wykonywać konkretnych zobowiązań wynikających z reguł WTO, w odniesieniu do których niezgodność tego reżimu została stwierdzona przez DSB”.

⁴⁸ Sąd odrzucił też jakąkolwiek możliwość zastosowania zarzutu opartego na bezpośrednim odesłaniu do konkretnych postanowień porozumień WTO po stwierdzeniu w szczególności w pkt 142 wyroku w sprawie FIAMM i 135 wyroku w sprawie Fedon, że „z preambuł różnych rozporządzeń zmieniających reżim przywozu bananów nie wynika, że ustawodawca wspólnotowy odniósł się do poszczególnych postanowień porozumień WTO, kiedy podjął się doprowadzenia tego reżimu do zgodności z wymienionymi wyżej porozumieniami”.

⁴⁹ Sąd stwierdził zatem w pkt 144 i 145 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 137 i 138 wyroku w sprawie Fedon, że „pomimo stwierdzenia przez DSB niezgodności, reguły

WTO nie stanowią w niniejszym przypadku, ani ze względu na konkretne zobowiązania, które Wspólnota zamierzała wykonać, ani ze względu na wyraźne odesłanie do konkretnych postanowień, norm, w świetle których może być oceniana zgodność z prawem zachowania instytucji. Z powyższych rozważań należy wyciągnąć wniosek, że skarżące nie mogły dla potrzeb swej skargi o odszkodowanie skutecznie twierdzić, że zarzucane Radzie i Komisji zachowanie jest sprzeczne z regułami WTO”.

50 Stwierdziwszy w pkt 146 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 139 wyroku w sprawie Fedon, że „powołane przez skarżące zarzuty naruszenia zasad ochrony uzasadnionych oczekiwań, pewności prawa i proporcjonalności oraz naruszenia ich prawa własności i prawa do swobodnego prowadzenia działalności gospodarczej opierają się na założeniu, że zachowanie zarzucane pozwanym instytucjom jest sprzeczne z regułami WTO”, Sąd wskazał w pkt 147 i 140 rzeczonych wyroków, że „[j]ako że reguły te nie wchodzą w zakres norm, w świetle których sąd wspólnotowy dokonuje kontroli zgodności z prawem zachowania instytucji Wspólnoty, zarzuty te należy oddalić”.

51 W świetle powyższego Sąd stwierdził w pkt 149 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 142 wyroku w sprawie Fedon, że „[j]ako że nie można wykazać niezgodności z prawem zarzucanego pozwanym instytucjom zachowania, jedna z trzech przesłanek, których kumulatywnego spełnienia wymaga się dla stwierdzenia odpowiedzialności pozaumownej Wspólnoty z tytułu niezgodnego z prawem zachowania jej organów, nie została spełniona”. W konsekwencji odrzucił on pierwszy zarzut skarżących.

52 Co się tyczy zarzutu opartego na reżimie odpowiedzialności pozaumownej Wspólnoty w braku bezprawnego zachowania instytucji, Sąd na wstępie potwierdził istnienie takiego reżimu w pkt 157–160 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 150–153 wyroku w sprawie Fedon. Sąd stwierdził w tym zakresie:

- „157 [150] Jeżeli, jak w niniejszej sprawie, niezgodność z prawem przypisanego instytucjom Wspólnoty zachowania nie została wykazana, nie oznacza to, że przedsiębiorstwa, które jako kategoria podmiotów gospodarczych muszą ponosić nieproporcjonalnie poważne ciężary będące wynikiem ograniczeń dostępu do rynków eksportowych, nie mogą w żaden sposób uzyskać wyrównania na podstawie odpowiedzialności pozaumownej Wspólnoty (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 29 września 1987 r. w sprawie 81/86 De Boer Buizen przeciwko Radzie i Komisji, Rec. s. 3677, pkt 17).
- 158 [151] Artykuł 288 akapit drugi WE opiera bowiem obowiązek naprawienia szkód wyrządzonych przez jej instytucje, który nakłada na Wspólnotę na „zasada[ch] ogólny[ch] wspólny[ch] dla praw państw członkowskich”, nie ograniczając tym samym zakresu tych zasad wyłącznie do postanowień regulujących odpowiedzialność pozaumowną Wspólnoty z tytułu bezprawnego zachowania tych instytucji.
- 159 [152] Ponadto krajowe przepisy z zakresu odpowiedzialności pozaumownej przyznają jednostkom możliwość, choć w zróżnicowanym stopniu, w konkretnych dziedzinach i na różnych zasadach, uzyskania na drodze sądowej odszkodowania za niektóre szkody, nawet w braku bezprawnego zachowania sprawcy szkody.
- 160 [153] W sytuacji gdy szkoda została spowodowana zachowaniem instytucji Wspólnoty, którego niezgodność z prawem nie została wykazana, odpowiedzialność pozaumowna Wspólnoty może zostać stwierdzona w razie kumulatywnego spełnienia przesłanek dotyczących rzeczywistego charakteru szkody, istnienia związku przyczynowego między zachowaniem instytucji Wspólnoty a szkodą oraz nienormalnego i szczególnego charakteru szkody (wyrok z dnia 15 czerwca 2000 r. w sprawie [C-237/98 P], Dorsch Consult przeciwko Radzie i Komisji, [Rec. s. I-4549] pkt 19)”.

53 Sąd stwierdził następnie istnienie takiej rzeczywistej i pewnej szkody po stronie skarżących.

54 Następnie stwierdził istnienie bezpośredniego związku przyczynowego pomiędzy działaniami pozwanych instytucji w dziedzinie przywozu bananów do Wspólnoty a szkodą poniesioną przez skarżących.

55 Wreszcie Sąd stwierdził, że szkoda poniesiona przez FIAMM i Fedon nie ma charakteru nienormalnego, wobec czego oddalił ich żądania jako oparte na reżimie odpowiedzialności Wspólnoty w braku bezprawnego zachowania jej organów.

56 By sformułować te wnioski, Sąd orzekł w szczególności w pkt 205–207 wyroku w sprawie FIAMM oraz w pkt 194 i 196 wyroku w sprawie Fedon, że:

„205 [194] Należy jednakże stwierdzić, że przewidziana przez porozumienia WTO ewentualność zawieszenia koncesji taryfowych, będąca przedmiotem niniejszej sprawy, wchodzi w zakres niebezpieczeństw przynależnych systemowi dzisiejszego handlu międzynarodowego. Co za tym idzie, ryzyko takiego niebezpieczeństwa musi być bez wyjątku ponoszone przez każdy podmiot gospodarczy, który decyduje się na sprzedaż swych produktów na rynku jednego z członków WTO.

[...]

207 [196] Poza tym z art. 22 ust. 3 lit. b) i c) uzgodnienia, będącego międzynarodowym aktem stosownie opublikowanym tak, aby wspólnotowe podmioty gospodarcze wiedziały o jego istnieniu, wynika, że członek WTO wnoszący skargę może zbadać możliwości zawieszenia koncesji lub zobowiązań w stosunku do innych sektorów niż ten, w ramach którego zespół orzekający lub Organ Apelacyjny stwierdziły naruszenie, którego dopuścił się ten członek, i na podstawie tego lub innych porozumień WTO”.

Żądania stron i przebieg postępowania przed Trybunałem

57 FIAMM w sprawie C-120/06 P i Fedon w sprawie C-121/06 P wniosły odpowiednio o uchylenie wyroku w sprawie FIAMM i wyroku w sprawie Fedon. W obu sprawach podniesiono dwa zarzuty na poparcie odwołania.

58 W ramach pierwszego zarzutu podnoszą one, że zaskarżone wyroki są pozbawione uzasadnienia i podstaw w zakresie jednego z głównych argumentów znajdujących się u podstaw ich skarg odszkodowawczych z tytułu bezprawnego zachowania Wspólnoty, argumentu opartego na bezpośredniej skuteczności decyzji DSB.

59 W ramach pierwszego zarzutu FIAMM i Fedon podnoszą, że stwierdzając brak nienormalnego charakteru poniesionej przez nie szkody i odrzucając z tego powodu ich wnioski odszkodowawczy oparte na reżimie odpowiedzialności mającym zastosowanie w braku bezprawnego zachowania organów Wspólnoty, Sąd przyjął niewystarczająco uzasadnione i nielogiczne rozumowanie, pozostające w sprzeczności z utrwalonym orzecnictwem w tej dziedzinie.

60 Żądają one, by Trybunał:

— co do istoty, uznał ich prawo do uzyskania naprawienia szkody w zakresie odpowiedzialności pozwanych z tytułu bezprawnego lub zgodnego z prawem działania;

— w każdym razie obciążył pozwanych kosztami postępowania odwoławczego i postępowania w pierwszej instancji.

61 Tytułem subsydiarnym FIAMM i Fedon wnoszą, by Trybunał przyznał im odszkodowanie na zasadzie słuszności w związku z nieracjonalnie długim okresem trwania postępowania przez Sądem i ustanowił inne środki i postanowienia niezbędne w świetle słuszności.

62 Rada wnosi do Trybunału o:

— zastąpienie pewnych elementów uzasadnienia Sądu lub częściowe uchylenie zaskarżonych wyroków poprzez stwierdzenie, że odpowiedzialność pozaumowna Wspólnoty nie ma zastosowania w braku niezgodnej z prawem okoliczności wywołanej brakiem działań normatywnych, lub — tytułem subsydiarnym — stwierdzenie, że elementy prowadzące do powstania takiej odpowiedzialności nie występują;

— oddalenie odwołania jako bezzasadnego;

— obciążenie skarżących kosztami postępowania.

63 Komisja wnosi do Trybunału o:

— oddalenie odwołań i zmianę w niezbędnym zakresie uzasadnienia zaskarżonych wyroków;

— tytułem subsydiarnym, oddalenie wniosków o naprawienie szkody przedstawionych w pierwszej instancji;

— tytułem subsydiarnym, odesłanie spraw do ponownego rozpatrzenia przez Sąd w celu wyliczenia szkody zgodnie z art. 61 statutu Trybunału;

— obciążenie skarżących kosztami postępowania.

⁶⁴ Zarówno w sprawie C-120/06 P, w której przedstawiło Królestwo Hiszpanii swe uwagi jako strona postępowania przed Sądem, jak też w sprawie C-121/06 P, w której wystąpiło ono jako interwenient przed Trybunałem, Królestwo Hiszpanii wnosi do Trybunału o:

— oddalenie odwołania w zakresie, w jakim dotyczy ono odpowiedzialności z tytułu bezprawnego działania pozwanych instytucji;

— częściowe uchylene zaskarżonego wyroku i stwierdzenie braku istnienia odpowiedzialności z tytułu działania zgodnego z prawem we wspólnotowym porządku prawnym lub — subsydiarnie — oddalenie odwołania jako dotyczącego odpowiedzialności pozwanych instytucji z tytułu działania zgodnego z prawem lub — również tytułem subsydiarnym — oddalenie przedstawionego przez skarżące wniosku o odszkodowanie z tytułu działania zgodnego z prawem;

— stwierdzenie niedopuszczalności wniosku odszkodowawczego opartego na nieracjonalnie długim czasie trwania postępowania przed Sądem;

— obciążenie skarżących kosztami postępowania.

⁶⁵ W następstwie złożenia odpowiedzi na odwołanie przez Radę i Komisję w sprawach C-120/06 P i C-121/06 P oraz przez Zjednoczone Królestwo w sprawie C-120/06 P FIAMM i Fedon uzyskały na ich wniosek prawo do przedstawienia repliki na podstawie art. 117 § 1 regulaminu Trybunału.

⁶⁶ W sprawie C-120/06 P FIAMM przesłał do sekretariatu Trybunału faksem swą replikę i odpowiedź na odwołanie wzajemne Rady w terminach wskazanych w art. 117 § 1 i 2 ww. regulaminu. Oryginalna wersja tych odpowiedzi nie została jednak złożona w sekretariacie w terminie dziesięciu dni, o którym mowa w art. 37 § 6 rzeczonego regulaminu. W konsekwencji odpowiedzi te oraz ich oryginały, który dotarły do sekretariatu z opóźnieniem, zostały wyłączone z akt i zwrócone FIAMM.

⁶⁷ W sprawie C-121/06 P Fedon nie przedstawił repliki ani odpowiedzi na odwołanie wzajemne Rady. Fedon i Komisja złożyły ponadto uwagi do interwencji Zjednoczonego Królestwa.

W przedmiocie pierwszego zarzutu odwołań

Argumentacja stron

⁶⁸ W ich pierwszym zarzucie FIAMM i Fedon podnoszą, że w zaskarżonych wyrokach brak jest uzasadnienia i podstaw w zakresie jednego z głównych argumentów przy-

wołanych na poparcie ich skarg dotyczących odpowiedzialności z tytułu bezprawnego zachowania Wspólnoty.

69 Jak Sąd wskazał w pkt 100 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 93 wyroku w sprawie Fedon, wskazywały one zarówno w trakcie postępowania pisemnego, jak i na rozprawie na szczególne skutki prawne związane z decyzją DSB na niekorzyść Wspólnoty. Podniosły one zatem, że istnienie takiej decyzji stanowi, obok dwóch rodzajów wyjątków przewidzianych w ww. wyrokach Fediol przeciwko Komisji i Nakajima przeciwko Radzie, trzeci przypadek, w którym należy dopuścić powołanie się przed sądem wspólnotowym na naruszenie porozumień WTO przez organy wspólnotowe, w szczególności wyłącznie w celu uzyskania odszkodowania.

70 Jednakże stwierdzenia Sądu i zwykle odesłania do wcześniejszego orzecznictwa zawarte w pkt 110–112 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 103–105 wyroku w sprawie Fedon są pozbawione w tym zakresie znaczenia, jako że orzecznictwo to dotyczy innej kwestii, to jest tego, czy można powołać się na przepis materialno-prawny zawarty w porozumieniach WTO w celu kontroli legalności przepisów wspólnotowych i uznania w odpowiednim przypadku tych przepisów za niemające zastosowania.

71 Jak wynika w szczególności z pkt 114 i 115 wyroku w sprawie FIAMM oraz pkt 107 i 108 wyroku w sprawie Fedon, Sąd uwzględnił decyzję DSB wyłącznie w celu ustalenia, czy w świetle jej wydania jeden z dwóch przewidzianych w orzecznictwie wyjątków od braku bezpośredniej skuteczności porozumień WTO ma zastosowanie w niniejszych sprawach.

72 Czyniąc tak, Sąd nie uwzględnił w odpowiedni sposób argumentacji FIAMM i Fedon opartej na tym, że po upływie rozsądnego terminu wyznaczonego dla wykonania decyzji DSB Wspólnota dysponowała jedynie dwiema możliwościami: zastosować się lub nie do tej decyzji. Elastyczność systemu rozstrzygania sporów w ramach WTO, który w szczególności pozwala stronom na poszukiwanie negocjowanego rozwiązania i na którym opiera się orzecznictwo przypomniane w pkt 112 wyroku w sprawie

FIAMM i pkt 105 wyroku w sprawie Fedon, przewidujące niemożliwość przystąpienia do kontroli zgodności z prawem przepisów wspólnotowych w świetle porozumień WTO, nie ma w tym przypadku miejsca. Brak jest przeszkód w tych okolicznościach dla uznania bezpośredniej skuteczności decyzji DSB.

73 Ponadto stwierdzenie bezprawności ograniczające się do uwzględnienia braku przestrzegania decyzji DSB w wyznaczonym terminie nie wymaga badania co do istoty rozpatrywanego środka wspólnotowego i nie może mieć zatem wpływu na sposób, w jaki Wspólnota decyduje położyć kres tej bezprawności; wszystkie rozwiązania są możliwe pod warunkiem ich zgodności z porozumieniami WTO i zaakceptowania przez drugą stronę.

74 Sąd przede wszystkim nie uwzględnił w odpowiedni sposób argumentacji FIAMM i Fedon, w świetle której — odmiennie niż w przypadku żądania stwierdzenia nieważności lub wniosku prejudycjalnego o ustalenie ważności — skarga odszkodowawcza nie może prowadzić do wyeliminowania lub zaprzestania stosowania rozpatrywanego aktu wspólnotowego ani też zatem do pozbawienia organów stron WTO możliwości znalezienia uzgodnionego rozwiązania. Argumentacja ta jest tym bardziej istotna, że w niniejszej sprawie wnioski odszkodowawczy jest badany po zakończeniu sporu.

75 Te same względy uzasadniają oddalenie argumentu przypomnianego w pkt 11 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 104 wyroku w sprawie Fedon, że porozumienia WTO oparte są na wzajemności i wzajemnych korzyściach.

76 Rada uważa ze swej strony, że Sąd dokonał równoczesnego badania możliwości powołania się na przepisy WTO i decyzji DSB z dnia 25 września 1997 r., jak wynika w szczególności z pkt 129 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 122 wyroku w sprawie Fedon.

- 77 Zaskarżone wyroki są ponadto zgodne z orzecznictwem, w świetle którego porozumienia WTO nie znajdują się co do zasady pośród przepisów, w świetle których Trybunał dokonuje kontroli legalności aktów instytucji wspólnotowych, i Trybunał słusznie orzekł, że żaden z dwóch dopuszczalnych wyjątków od tej zasady nie ma zastosowania w tej sprawie.
- 78 Ponieważ porozumienia WTO nie mają na celu nadania uprawnień jednostkom, ewentualne ich naruszenie nie może prowadzić do powstania odpowiedzialności Wspólnoty, gdyż mogłoby to ograniczać swobodę manewru, jaką członkowie WTO dysponują dla zastosowania się lub niezastosowania się do decyzji DSB.
- 79 Rada ocenia, że rozróżnienie dokonane przez skarżące pomiędzy skutkami prawnymi związanymi z decyzją DSB i wynikającymi z reguł materialno-prawnych, co do których w decyzji tej stwierdzono naruszenie, ma sztuczny charakter. Decyzja taka może bowiem zostać uwzględniona tylko w zakresie, w jakim uprzednio stwierdzono bezpośrednią skuteczność rzeczonych reguł materialno-prawnych.
- 80 Zdaniem Komisji, po pierwsze FIAMM i Fedon w żaden sposób nie wykazali możliwości bezpośredniego powołania się na decyzję DSB jako szczególnej i autonomicznej teorii pozwalającej na wykazanie bezprawności zachowania Wspólnoty ani nie skupiły swych argumentów na tym aspekcie. Strony te przedstawiły zasadniczo klasyczną argumentację w celu wykazania, że brak dostosowania przepisów wspólnotowych do porozumień WTO po decyzji DSB z dnia 25 września 1997 r. stanowi naruszenie przepisów prawa wyższej rangi.
- 81 Wyłącznie tytułem subsydiarnym FIAMM i Fedon ograniczyły się do wskazania, nie rozwijając ani nie podtrzymując w inny sposób tego stwierdzenia, że w razie braku bezpośredniego stosowania porozumień WTO decyzja DSB z dnia 25 września 1997 r. ma bezpośrednią skuteczność.

- 82 Sąd, który nie jest przy tym zobowiązany odnieść się do każdego argumentu skarżących w odpowiedni sposób, uwzględnił argumentację FIAMM i Fedon, koncentrując się zasadniczo w pkt 108–150 wyroku w sprawie FIAMM i w pkt 101–143 wyroku w sprawie Fedon na badaniu zachowania instytucji wspólnotowych, nie pomijając jednakże skutków decyzji DSB z dnia 25 września 1997 r. w pkt 108 i 144 wyroku w sprawie FIAMM oraz w pkt 101 i 137 wyroku w sprawie Fedon. W świetle uzasadnienia, choćby dorozumianego, FIAMM i Fedon mogą zrozumieć powody, dla których Sąd uznał, że bezprawność zachowania instytucji nie została wykazana również po wydaniu decyzji DSB.
- 83 Jeśli Trybunał miałby jednakże stwierdzić, że uzasadnienie zaskarżonych wyroków jest niewystarczające, musiałby potwierdzić ich sentencje, uzupełniając to uzasadnienie.
- 84 Kwestia, czy porozumienia WTO mogą być powołane przez jednostki, które poniosły szkodę, w celu zakwestionowania ważności rozporządzenia wspólnotowego, w przypadku gdy w decyzji DSB stwierdzono niezgodność tego uregulowania z rzeszonymi porozumieniami i gdy rozsądny termin wyznaczony dla dostosowania się do tej decyzji wygasł, została rozstrzygnięta w sposób negatywny przez Trybunał w wyroku z dnia 1 marca 2005 r. w sprawie C-377/02 Van Parys, Zb.Orz. s. I-1465.
- 85 Wszelkie rozróżnienie pomiędzy kontrolą legalności działania wspólnotowego w celu stwierdzenia nieważności lub taką kontrolą w celach odszkodowawczych jest w tym zakresie bez znaczenia. Ponadto okoliczność przyznania odszkodowania przemyślowi dotkniętemu środkami zawieszającymi zgodnie z porozumieniami WTO naruszyłaby równowagę koncesji, do których środki te się przyczyniają, a zatem wzajemność.
- 86 Królestwo Hiszpanii jest również zdania, że zaskarżone wyroki czynią zadość obowiązkowi uzasadnienia. Sąd podsumował bowiem w pkt 100 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 93 wyroku w sprawie Fedon tezę FIAMM i Fedon w zakresie bezpośredniej skuteczności decyzji DSB i w pkt 116–150 wyroku w sprawie FIAMM oraz pkt 109–143 wyroku w sprawie Fedon odrzucił tę tezę, badając kwestię, czy istnienie

takiej decyzji upoważnia sąd wspólnotowy do kontroli legalności zachowania instytucji wspólnotowych w świetle reguł WTO.

⁸⁷ Ponadto Sąd nie dopuścił się naruszenia prawa, stwierdzając niedopuszczalność dokonania w rozpatrywanych sprawach takiej kontroli. W szczególności ryzyko, po stronie Wspólnoty, narażenia się na roszczenia odszkodowawcze może naruszyć jej pozycję i prowadzić ją do braku przewidzenia możliwości wyczerpania wszystkich trybów postępowania w zakresie rozstrzygania sporów, w tym w szczególności ustanowienia ewentualnych środków odwetowych przez drugą stronę i późniejszego poszukiwania rozwiązania.

⁸⁸ Ponadto nic nie pozwala z prawnego punktu widzenia na dokonanie rozróżnienia, w świetle którego kontrola legalności działania wspólnotowego następuje w celu stwierdzenia nieważności lub w celach odszkodowawczych, jako że kryteria takiej kontroli są niezmiennie i nie mogą w szczególności zależeć od istnienia lub braku szkody, czy też chwili, w której rzeczona szkoda została podniesiona.

Ocena Trybunału

⁸⁹ Tytułem wstępu należy stwierdzić, że jak wskazał rzecznik generalny w pkt 20 swej opinii, choć pierwszy zarzut odwołania zmierza zdaniem jego autora do wskazania braku uzasadnienia zaskarżonych wyroków, ocena treści odwołań wskazuje, że zawierają one również zarzuty skierowane przeciwko rozwiązaniu przyjętemu w tych wyrokach, na których skupiła się zasadnicza część debaty pomiędzy stronami w trakcie postępowania pisemnego i rozprawy. Tak więc w celu rozstrzygnięcia w przedmiocie pierwszego zarzutu należy rozróżnić dwie jego części, oparte w przypadku pierwszej na braku uzasadnienia zaskarżonych wyroków i w przypadku drugiej na naruszeniu prawa, którego Sąd miał się dopuścić w zakresie przesłanek

powstania odpowiedzialności Wspólnoty z tytułu bezprawnego zachowania organów tej ostatniej.

W przedmiocie pierwszej części zarzutu

- ⁹⁰ Kwestia, czy uzasadnienie wyroku Sądu jest wewnętrznie sprzeczne lub niewystarczające, stanowi zagadnienie prawne, które jako takie może zostać podniesione w ramach odwołania (zob. w szczególności wyrok z dnia 11 stycznia 2007 r. w sprawie C-404/04 P Technische Glaswerke Ilmenau przeciwko Komisji, pkt 90).
- ⁹¹ W tym zakresie należy jednakże przypomnieć, że jak wskazał Trybunał, wykładnia spoczywającego na Sądzie obowiązku uzasadnienia swych wyroków nie może być dokonywana w ten sposób, iż wynika z niego, że Sąd jest zobowiązany do szczegółowej odpowiedzi na każdy podniesiony przez stronę skarżącą argument, zwłaszcza jeśli nie jest on wystarczająco jasny i dokładny (zob. w szczególności wyroki: z dnia 6 marca 2001 r. w sprawie C-274/99 P Connolly przeciwko Komisji, Rec. s. I-1611, pkt 121, z dnia 11 września 2003 r. w sprawie C-197/99 P Belgia przeciwko Komisji, Rec. s. I-8461, pkt 81, oraz ww. wyrok Technische Glaswerke Ilmenau przeciwko Komisji, pkt 90).
- ⁹² Badanie skarg przedstawionych przez FIAMM i Fedon przed Sądem wykazuje przede wszystkim, że stwierdzenie dotyczące ewentualnego bezpośredniego skutku decyzji DSB z dnia 25 września 1997 r. nie znajduje się w sekcji skarg zmierzającej do wykazania istnienia lub możliwości powołania naruszenia porozumień WTO przez Wspólnotę. Stwierdzenie to bowiem jest zawarte w sekcji skarg zmierzającej do wykazania, że reguły prawne wyższego rzędu, których naruszenie w ten sposób podniesiono, a pośród których znajduje się w szczególności zasada pacta sunt servanda i porozumienia WTO, „mają chronić jednostki”, w ten sposób że w tym zakresie spełniono jedną z przesłanek, od których orzecznictwo uzależnia możliwość powstania odpowiedzialności Wspólnoty z tytułu bezprawnego zachowania jej organów.

- 93 Następnie stwierdzenie to w opisanej perspektywie zostało przedstawione wyłącznie tytułem subsydiarnym, jako że FIAMM i Fedon podniosły jedynie, że jeśli bezpośrednia skuteczność i wynikający z niej charakter reguły chroniącej jednostki miałyby nie zostać przyznane porozumieniom WTO, powinny zostać przyznane decyzjom DSB.
- 94 Wreszcie stwierdzenie to, które w przypadku FIAMM zajmuje dwa na 177 punktów skargi, a w przypadku Fedon jest zawarte w przypisie, nie jest w rzeczonych skargach ani w replikach przedstawionych przez FIAMM i Fedon w żaden sposób rozwinięte ani poparte szczególną argumentacją na jego poparcie.
- 95 W świetle powyższego odmiennie niż twierdzą FIAMM i Fedon w bardzo specyficznych wywodach poświęconych przez nie tej kwestii w ramach ich odwołań, pod pretekstem wezwania do dokonania kontroli uzasadnienia zaskarżonych wyroków, w ich skargach przed Sądem, w żaden sposób nie wykazały w wymagany jasny i precyzyjny sposób, że ewentualny bezpośredni skutek decyzji DSB uzasadniałby to, że ich naruszenie stanowiłoby nowy, trzeci wyjątek od zasady niemożności powołania się na porozumienia WTO w ramach kontroli legalności wspólnotowych aktów prawa wtórnego. Ze skargi Fedon i repliki FIAMM wynika, że skarżące wyraźnie oparły się na jednym z dwóch wyjątków tradycyjnie dopuszczalnych w zakresie braku możliwości powołania się na te przepisy, wskazując, że Komisja powinna w niniejszych sprawach wskazać, że zamierzała wykonać szczególne zobowiązanie w ramach GATT.
- 96 W drugiej kolejności należy też przypomnieć, że obowiązek uzasadnienia nie przewiduje przedstawienia przez Sąd wyjaśnień odpowiadających w sposób wyczerpujący na każdy punkt rozumowania przedstawionego przez strony sporu oraz że uzasadnienie może zatem być dorozumiane, pod warunkiem że pozwala zainteresowanym na poznanie powodów, dla których Sąd nie przychylił się do ich argumentów, a Trybunał dysponuje wystarczającymi elementami dla sprawowania kontroli (zob. w szczególności wyroki: z dnia 7 stycznia 2007 r. w połączonych sprawach C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-123, pkt 372, oraz z dnia 25 października 2007 r. w sprawie C-167/06 P Komninou i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-141, pkt 22).

- 97 Jak wynika z pkt 108 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 101 wyroku w sprawie Fedon, Sąd w tych sprawach chciał rozstrzygnąć kwestię, czy porozumienia WTO, w tym uzgodnienie i przepisy dotyczące wykonywania decyzji DSB, rodzą względem podmiotów podlegających prawu wspólnotowemu prawo do powołania się na nie przed sądem w celu zakwestionowania ważności uregulowań wspólnotowych „przy założeniu, że DSB uznał zarówno te uregulowania, jak i uregulowania przyjęte przez Wspólnotę w terminie późniejszym, w celu zapewnienia zgodności z omawianymi regułami WTO, za niezgodne z tymi regułami”.
- 98 Następnie w odniesieniu do tak zdefiniowanych „porozumień WTO” Sąd wskazał w pkt 110–112 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 103–105 wyroku w sprawie Fedon, że w świetle utrwalonego orzecznictwa i ze względów przypomnianych przez Sąd rzeczono porozumienia nie znajdując się co do zasady pośród przepisów, w świetle których sąd wspólnotowy kontroluje legalność działań instytucji wspólnotowych.
- 99 Wreszcie należy stwierdzić, że zaskarżone wyroki istotnie wprowadzają znaczne zmiany w znaczeniu prawnym, które może zostać przypisane decyzji DSB, w szczególności w przypadku, gdy termin wyznaczony na wykonanie tej decyzji wygaś.
- 100 O ile rzeczono zmiany są niewątpliwie zapisane w punktach zaskarżonych wyroków, w których Sąd bada, czy jeden lub dwa wyjątki od zasady braku możliwości powołania się na porozumienia WTO przez jednostki, tradycyjnie dopuszczane przez orzecznictwo, mają zastosowanie w niniejszej sprawie, to oceny przedstawione przez Sąd przy tej okazji odpowiadają w sposób dorozumiany, lecz pewny, na konkretne argumenty, co do których odwołanie zawiera zarzuty o braku ich analizy.
- 101 Jak wynika w szczególności z pkt 129–131 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 122–124 wyroku w sprawie Fedon, Sąd orzekł w szczególności po dokonaniu analizy mających zastosowanie przepisów uzgodnienia, że upływ terminu wyznaczonego Wspólnocie przez DSB do zapewnienia zgodności jej reżimu przywozu bananów z decyzją DSB z dnia 25 września 1997 r. nie wyczerpał możliwości rozstrzygnięcia sporów

przewidzianych w uzgodnieniu. Sąd wskazał też w tym zakresie, że przeprowadzenie przez sąd wspólnotowy kontroli zgodności z prawem zachowania pozwanym instytucji w świetle reguł WTO mogłoby osłabić pozycję negocjatorów wspólnotowych w poszukiwaniu wzajemnie uzgodnionego rozwiązania sporu, zgodnego z regułami WTO, a co za tym idzie: pozbawić w ten sposób organy ustawodawcze lub wykonawcze umawiających się stron przewidzianej między innymi przez art. 22 uzgodnienia możliwości wypracowania choćby tymczasowego, wynegocjowanego rozwiązania.

102 Ponadto należy podkreślić, że w pkt 132 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 125 wyroku w sprawie Fedon Sąd stwierdził, że skarżące nie mają racji, wywodząc z art. 21 i 22 uzgodnienia ciążący na członku WTO obowiązek zastosowania się w wyznaczonym terminie do zaleceń i postanowień organów WTO i utrzymując, że postanowienia DSB muszą zostać wykonane, chyba że umawiające się strony jednomyślnie się temu sprzeciwia.

103 Orzekając w ten sposób, Sąd wypowiedział się, przynajmniej w sposób dorozumiany, w przedmiocie stwierdzenia skarżących, w świetle którego należało przyznać bezpośrednią skuteczność takim rekomendacjom lub takim decyzjom z chwilą upływu terminu wyznaczonego na ich wykonanie.

104 W świetle powyższego uzasadnienie zaskarżonych wyroków w wystarczający sposób odpowiada na argumentację przedstawioną przez skarżące w pierwszej instancji i pozwala Trybunałowi na dokonanie kontroli sądowej, tak że pierwszą część zarzutu należy uznać za bezzasadną.

W przedmiocie drugiej części zarzutu

- 105 Co się tyczy drugiej części pierwszego zarzutu opartej na naruszeniu prawa w zakresie przesłanek powstania odpowiedzialności z tytułu bezprawnego zachowania Wspólnoty, należy poczynić następujące uwagi.
- 106 W świetle utrwalonego orzecznictwa Trybunału z art. 288 akapit drugi WE wynika, że powstanie odpowiedzialności pozaumownej Wspólnoty i wykonanie uprawnień do naprawienia poniesionej szkody jest uzależnione od spełnienia przesłanek w zakresie bezprawności zachowania zarzucanego instytucjom, powstania szkody i związku przyczynowego między zachowaniem a powołaną szkodą (zob. w szczególności wyroki: z dnia 29 września 1982 r. w sprawie 26/81 *Oleifici Mediterranei* przeciwko EWG, Rec. s. 3057, pkt 16, oraz z dnia 15 września 1994 r. w sprawie C-146/91 *KYDEP* przeciwko Radzie i Komisji, Rec. s. I-4199, pkt 19).
- 107 W niniejszej sprawie, na poparcie swego wniosku odszkodowawczego skierowanego do Sądu skarżące podniosły zasadniczo, że instytucje wspólnotowe zachowały się w sposób bezprawny, a zatem zawiniony, nie doprowadzając legislacji wspólnotowej do zgodności z porozumieniami WTO w rozsądnym terminie wyznaczonym w tym celu Wspólnocie po stwierdzeniu w decyzji DSB niezgodności tej legislacji z rzeczowymi porozumieniami.
- 108 Należy przypomnieć w tym zakresie, że skutki we Wspólnocie przepisów porozumienia zawartego przez nią z państwami trzecimi nie mogą zostać określone w oderwaniu od międzynarodowych źródeł rzeczonych przepisów. Zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego instytucje wspólnotowe właściwe do negocjowania i zawarcia takiego porozumienia mogą uzgodnić z zainteresowanymi państwami trzecimi skutki wywoływane przez przepisy tego porozumienia w porządkach wewnętrznych umawiających się stron. Jeśli kwestia ta nie zostanie wyraźnie uregulowana w rzeczonym porozumieniu, do właściwego sądu, a w szczególności do Trybunału, w ramach jego właściwości przewidzianych w traktacie WE, należy jej rozstrzygnięcie na tej samej podstawie co wszystkich innych zagadnień wykładni dotyczących zastosowania rzeczonego porozumienia we Wspólnocie (zob. w szczególności wyrok

z dnia 26 października 1982 r. w sprawie 104/81 Kupferberg, Rec. s. 3641, pkt 17, oraz ww. wyrok w sprawie Portugalia przeciwko Radzie, pkt 34), w szczególności w świetle ducha, struktury lub treści tego porozumienia (zob. podobnie wyrok z dnia 5 października 1994 r. w sprawie C-280/93 Niemcy przeciwko Radzie, Rec. s. I-4973, pkt 110).

109 Do Trybunału należy zatem w szczególności ustalenie, w oparciu o wskazane powyżej kryteria, czy przepisy umów międzynarodowych rodzą względem podmiotów podlegających prawu wspólnotowemu prawo do powołania się na nie przed sądem w celu zakwestionowania ważności uregulowań wspólnotowych (zob. w odniesieniu do GATT z 1947 r. wyrok z dnia 12 grudnia 1972 r. w połączonych sprawach od 21/72 do 24/72 International Fruit Company i in., Rec. s. 1219, pkt 19).

110 W tym zakresie z orzecznictwa Trybunału wynika, że może on badać ważność takiego uregulowania w świetle traktatu międzynarodowego, wyłącznie jeżeli nie sprzeciwia się temu charakter ani struktura tej konwencji, a ponadto treść jego postanowień jest bezwarunkowa i dostatecznie jasna (zob. w szczególności wyrok z dnia 3 czerwca 2008 r. w sprawie C-308/06 Intertanko i in., Zb.Orz. s. I-4057, pkt 45 i przytoczone tam orzecznictwo).

111 Gdy chodzi o porozumienia WTO, w świetle utrwalonego orzecznictwa porozumienia te z uwagi na swój charakter i strukturę nie znajdują się co do zasady pośród przepisów, w świetle których Trybunał Sprawiedliwości dokonuje kontroli legalności aktów instytucji wspólnotowych (zob. w szczególności ww. wyroki w sprawach: Portugalia przeciwko Radzie, pkt 47, Biret International przeciwko Radzie, pkt 52, oraz Van Parys, pkt 39).

112 Wyłącznie w sytuacji, gdy Wspólnota wyraziła zamiar wykonania szczególnego zobowiązania przyjętego w ramach WTO lub gdy akt wspólnotowy wyraźnie odsyła do konkretnych przepisów porozumień WTO, Trybunał ma za zadanie dokonać kontroli legalności tego aktu wspólnotowego w świetle przepisów WTO (zob. ww. wyroki w sprawach Biret International przeciwko Radzie, pkt 53, i Van Parys, pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 113 W tym zakresie należy przypomnieć, że Trybunał orzekł już, iż wspólna organizacja rynków w sektorze bananów, taka jak ustanowiona w rozporządzeniu nr 404/93 i następnie zmieniona, nie zmierza do zapewnienia wykonania we wspólnotowym porządku prawnym szczególnego zobowiązania zaciągniętego w ramach GATT ani nie odsyła wyraźnie do konkretnych przepisów GATT (ww. postanowienie OGT Fruchthandelsgesellschaft, pkt 28).
- 114 Co się tyczy w szczególności rozporządzenia nr 1637/98 i rozporządzeń przyjętych w jego zastosowaniu, Trybunał wskazał w pkt 52 swego ww. wyroku w sprawie Van Parys, że nie odsyłają one wyraźnie do konkretnych postanowień porozumienia WTO.
- 115 W tym samym wyroku Trybunał orzekł też, że podejmując — po przyjęciu przez DSB decyzji z dnia 25 września 1997 r. — zobowiązanie zastosowania się do przepisów WTO, a w szczególności do art. I ust. 1 i art. XIII GATT z 1994 r., Wspólnota nie miała zamiaru podjęcia szczególnego zobowiązania w ramach WTO, które mogłoby uzasadniać odstępstwo od niedopuszczalności powołania się na przepisy WTO przed sądem wspólnotowym i umożliwić dokonanie przezeń kontroli legalności rozporządzenia nr 1637/98 i przepisów przyjętych w celu jego zastosowania, w świetle tych przepisów (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Van Parys, pkt 41 i 52).
- 116 Należy przypomnieć, że element determinujący w tej dziedzinie jest ustanowiony przez okoliczność, że rozstrzygnięcie sporów w zakresie prawa WTO jest po części oparte na negocjacjach między umawiającymi się stronami. Wycofanie bezprawnych środków niewątpliwie stanowi rozwiązanie preferowane przez to prawo, lecz przepisy te upoważniają również do zastosowania innych rozwiązań (ww. wyrok w sprawie Omega Air, pkt 89).
- 117 W pkt 51 ww. wyroku w sprawie Van Parys Trybunał orzekł, że upływ terminu wyznaczonego przez DSB terminu nie oznacza, że Wspólnota wyczerpała przewidziane w uzgodnieniu możliwości znalezienia rozwiązania sporu dzielącego strony. W tych okolicznościach zobowiązanie sądu wspólnotowego, wyłącznie z powodu upływu tego terminu, do kontroli legalności przedmiotowych środków

wspólnotowych w świetle przepisów WTO mogłoby prowadzić do osłabienia pozycji Wspólnoty w toku dochodzenia do wzajemnie zadowalającego i zgodnego z rzeczowymi przepisami rozwiązania sporu.

118 Przywołując w szczególności porozumienie zawarte ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki w dniu 11 kwietnia 2001 r., Trybunał wskazał, że takie rozwiązanie, poprzez które Wspólnota starała się pogodzić swe zobowiązania w świetle porozumień WTO ze zobowiązaniami wobec państw AKP oraz wymogami związanymi z realizacją wspólnej polityki rolnej, mogłoby zostać zaprzepaszczone w razie przyznania sądowi wspólnotowemu możliwości kontroli legalności spornych środków wspólnotowych w świetle przepisów WTO po upływie rozsądnego terminu wyznaczonego przez DSB (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Van Parys, pkt 49 i 50).

119 Ponadto Trybunał przypomniał też, że okoliczność przyznania, iż zadanie zapewnienia zgodności prawa wspólnotowego z przepisami WTO spoczywa bezpośrednio na sądzie wspólnotowym, oznaczałaby pozbawienie organów ustawodawczych i wykonawczych Wspólnoty swobody manewru, którą mają podobne organy partnerów handlowych Wspólnoty. Jak wiadomo, niektóre układające się strony, w tym najważniejsi partnerzy handlowi Wspólnoty, doszły właśnie do wniosku w świetle przedmiotu i celu porozumień WTO, że postanowienia te nie znajdują się pośród przepisów, w świetle których ich organy sądowe oceniają legalność przepisów prawa wewnętrznego. Dopuszczenie takiego braku wzajemności groziłoby doprowadzeniem do zakłócenia równowagi w stosowaniu przepisów WTO (ww. wyrok w sprawie Van Parys, pkt 53).

120 Jak wynika z orzecznictwa Trybunału, nie należy dokonywać rozróżnienia pod tymi różnymi względami w świetle tego, czy kontrola legalności działania wspólnotowego powinna nastąpić w trakcie sporu w zakresie stwierdzenia nieważności czy w celu rozpatrzenia skargi odszkodowawczej (zob. podobnie w zakresie okresu poprzedzającego wygaśnięcie rozsądnego terminu przewidzianego dla wykonania decyzji DSB ww. wyrok w sprawie Biret International przeciwko Radzie, pkt 62).

- ¹²¹ Z jednej strony i jak podkreślił Trybunał, perspektywa skargi odszkodowawczej może utrudniać wykonywanie uprawnień prawodawczych, w każdym przypadku gdy wchodzi w rachubę podjęcie w ogólnym interesie środków normatywnych, które mogą wyrządzić szkodę jednostkom (wyroki: z dnia 25 maja 1978 r. w połączonych sprawach 83/76 i 94/76, 4/77, 15/77 i 40/77 Bayerische HNL Vermehrungsbe-triebe i in. przeciwko Radzie i Komisji, Rec. s. 1209, pkt 5, oraz z dnia 5 marca 1996 r. w połączonych sprawach C-46/93 i C-48/93 Brasserie du pêcheur i Factortame, Rec. s. I-1029, pkt 45).
- ¹²² Z drugiej strony każde stwierdzenie przez sąd wspólnotowy bezprawności aktu wspólnotowego, również gdy nie następuje w ramach kompetencji do stwierdzenia nieważności na podstawie art. 230 WE, może mieć wpływ na postawę, którą musi przyjąć instytucja, która wydała rzeczony akt.
- ¹²³ Zatem w świetle utrwalonego orzecznictwa gdy Trybunał stwierdza w ramach postępowania wszczętego na podstawie art. 234 WE nieważność aktu wydanego przez władze wspólnotowe, konsekwencją prawną jego decyzji jest nałożenie na właściwe instytucje Wspólnoty obowiązku podjęcia środków niezbędnych dla usunięcia stwierdzonej bezprawności, który wynika z art. 233 WE w przypadku wyroku stwierdzającego nieważność i mającego zastosowanie per analogiam w podobnym przypadku (zob. w szczególności postanowienie z dnia 8 listopada 2007 r. w sprawie C-421/06 Fratelli Martini i Cargill, pkt 52 i przytoczone tam orzecznictwo).
- ¹²⁴ Nic nie pozwala jednak uznać a priori, że odmiennie jest w przypadku wyroku, który został wydany w ramach sporu o odszkodowanie i w którym stwierdzono bezprawność działania lub zaniechania wspólnotowego. Jak rzecznik generalny wskazał w pkt 49 swej opinii, każde stwierdzenie bezprawności przez sąd wspólnotowy, w tym dokonane w ramach sporu o odszkodowanie, ma powagę rzeczy osądzonej i zobowiązuje wobec tego zainteresowaną instytucję do podjęcia środków niezbędnych dla wyeliminowania stwierdzonej bezprawności.

- 125 Co się tyczy rozróżnienia, którego skarżący dokonują pomiędzy „bezpośrednią skutecznością” reguł porozumień WTO nakładających obowiązki materialno-prawne a „bezpośrednią skutecznością” decyzji WTO, twierdząc, że jednostkom należy przyznać prawo do wystąpienia o dokonanie kontroli przez sąd wspólnotowy zgodności z prawem zachowania instytucji wspólnotowych w świetle decyzji DSB jako takiej, a z braku takiej kontroli należy podjąć działania na podstawie reguł WTO, których naruszenie zostało stwierdzone w rzeczowej decyzji, trzeba wskazać, co następuje.
- 126 Nawet jeśli Trybunał nie miał do tej pory okazji wyraźnie wypowiedzieć się w sprawie takiego rozróżnienia, z przywołanego powyżej orzecznictwa musi jednakże koniecznie wynikać, że nie ma potrzeby dokonywania tego rozróżnienia.
- 127 Rozstrzygając bowiem, że reguły WTO, których naruszenie zostało stwierdzone decyzją DSB, nie mogły, pomimo upływu terminu przewidzianego dla wykonania tej decyzji, zostać powołane przed sądem wspólnotowym dla celów przeprowadzenia przezeń kontroli zgodności z prawem zachowania instytucji wspólnotowych w świetle tych reguł, Trybunał musiał wyłączyć możliwość takiej kontroli w świetle samej decyzji DSB.
- 128 Decyzja DSB, której wyłącznym przedmiotem jest rozstrzygnięcie o zgodności zachowania państwa członkowskiego WTO ze zobowiązaniami przyjętymi przez to państwo w ramach WTO, nie może co do zasady zostać całkowicie rozróżniona od reguł materialno-prawnych wyrażających te zobowiązania, w świetle których dokonywana jest taka kontrola, przynajmniej gdy chodzi o ustalenie, czy naruszenie reguł lub decyzji może lub nie zostać przywołane przed sądem wspólnotowym dla celów kontroli zgodności z prawem zachowania instytucji wspólnotowych.
- 129 Nie bardziej niż reguły materialno-prawne zawarte w porozumieniach WTO rekomendacje i decyzje DSB stwierdzające brak poszanowania rzeczonych reguł nie nadają, niezależnie od ich precyzyjnego znaczenia prawnego, jednostkom uprawnienia do powołania się na nie przed sądem wspólnotowym w celu przeprowadzenia kontroli zgodności z prawem zachowania instytucji wspólnotowych.

- 130 Z jednej strony bowiem, jak wynika z pkt 113–124 niniejszego wyroku, rozważania związane z charakterem porozumień WTO i cechującą je wzajemnością i elastycznością zachowują aktualność w chwili przyjęcia takich decyzji lub zaleceń i po upływie rozsądnego terminu wyznaczonego na ich wykonanie. Instytucje wspólnotowe zachowują w szczególności swobodę uznania i negocjacji z ich partnerami handlowymi w zakresie przyjęcia środków w następstwie tych decyzji lub zaleceń i swoboda ta musi pozostać zachowana.
- 131 Z drugiej strony należy podkreślić, że jak wynika z art. 3 ust. 2 DSU, zalecenia i decyzje DSB nie mogą powiększać ani zmniejszać uprawnień i zobowiązań zapisanych w tych porozumieniach. Wynika z tego w szczególności, że decyzja DSB stwierdzająca naruszenie takiego zobowiązania nie może nakładać na stronę WTO obowiązku przyznania jednostkom uprawnień, którego nie miałyby w świetle tych porozumień w braku takiej decyzji.
- 132 Należy w szczególności przypomnieć, że Trybunał orzekł już w odniesieniu do przepisów GATT z 1994 r., których naruszenie zostało w tej sprawie stwierdzone przez DSB, iż postanowienia tego porozumienia są pozbawione skutku bezpośredniego i nie mogą przyznawać podmiotom prywatnym praw, na które mogłyby one powołać się bezpośrednio przed sądem w oparciu o prawo wspólnotowe (zob. podobnie ww. postanowienie w sprawie OGT Fruchthandelsgesellschaft, pkt 25 i 26).
- 133 W świetle ogółu powyższych rozważań Sąd słusznie rozstrzygnął, że pomimo wygaśnięcia terminu wyznaczonego na wykonanie decyzji DSB, sąd wspólnotowy nie mógł w okolicznościach rozpatrywanej sprawy dokonać kontroli legalności zachowania instytucji wspólnotowych w świetle reguł WTO.
- 134 Wobec okoliczności, że żadna z dwóch części pierwszego zarzutu nie jest zasadna, zarzut ten należy oddalić.

W przedmiocie drugiego zarzutu odwołania, w przedmiocie odwołań wzajemnych oraz w przedmiocie wniosków o substytucję elementów uzasadnienia

Argumenty stron

135 W swym drugim zarzucie FIAMM i Fedon podnoszą, że orzekając w ramach badania ich żądań w zakresie odpowiedzialności w braku winy Wspólnoty, iż ich szkoda nie miała charakteru nienormalnego, Sąd przyjął nielogiczny tok rozumowania i naruszył niektóre utrwalone zasady wypracowane przez orzecznictwo.

136 W zaskarżonych wyrokach Sąd w szczególności odrzucił podwójny wymóg, w świetle którego by szkoda mogła zostać uznana za normalną, musi być po pierwsze przewidywalna, a po drugie właściwa działalności w danym sektorze.

137 Zdaniem FIAMM i Fedon, szkoda wyrządzona sankcjami celnymi ustanowionymi przez państwo trzecie w sektorze akumulatorów przemysłowych lub etui okularowych w następstwie sporu w sektorze bananów nie może być właściwa dla dwóch pierwszych wspomnianych sektorów, co potwierdza w szczególności art. 22 ust. 3 lit. a) uzgodnienia. Szkoda taka jest tym mniej przewidywalna, że ma niespotykany charakter karny i że jest bez precedensu w historii GATT i WTO, jak i w ramach stosunków pomiędzy Wspólnotą i Stanami Zjednoczonymi Ameryki.

138 Rozumowanie Sądu, w świetle którego wobec tego, że art. 22 ust. 3 uzgodnienia upoważnia do przyjęcia środków retorsyjnych, poniesiona szkoda nie jest nienormalna, jest wewnętrznie sprzeczny. Uznanie, że szkoda jest normalna, ponieważ jest konsekwencją aktu, na który zezwala mające zastosowanie prawo, prowadziłoby

bowiem do wyłączenia możliwości, by zgodny z prawem akt prowadził do powstania odpowiedzialności, którą to możliwość przewidują jednakże zaskarżone wyroki.

¹³⁹ Rada stwierdza, że Sąd słusznie uznał, iż podnoszona szkoda wynika z normalnego ryzyka, które eksporter musi ponieść na obecnym etapie organizacji światowego handlu.

¹⁴⁰ Kwestionuje ona jednakże niektóre punkty uzasadnienia zaskarżonych wyroków i zwraca się do Trybunału bądź o zmianę uzasadnienia w tym zakresie, bądź o uchylenie ww. wyroków w części poprzez rozstrzygnięcie w przedmiocie odwołania wzajemnego, które przedstawiła w tym zakresie.

¹⁴¹ W pierwszej kolejności, ponieważ zaledwie połowa porządków prawnych państw członkowskich przewiduje możliwość, przy tym ściśle ograniczoną, uzyskania odszkodowania za pewne zgodne z prawem działania władz publicznych, Rada kwestionuje zawarte w pkt 160 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 153 wyroku w sprawie Fedon twierdzenie, w świetle którego istnieje wspólna zasada ogólna państw członkowskich pozwalająca na powstanie odpowiedzialności Wspólnoty w braku bezprawnego zachowania jej organów.

¹⁴² Nawet zakładając, że taka zasada może zostać wykazana, Sąd niesłusznie uznał jednakże, iż może ona znajdować zastosowanie w przypadku takim jak rozpatrywany przed sądem krajowym, w szczególności z tego powodu że:

- odpowiedzialność za zaniechanie podjęcia działań prawodawczych uchybia swobodzie wyboru właściwej prawu inicjatywy prawodawczej Komisji i swobodzie uznania prawodawcy, naruszając podział władzy i równowagę instytucjonalną przewidzianą traktatem;

- brak jest proporcjonalności pomiędzy odpowiedzialnością Wspólnoty z tytułu bezprawnego aktu normatywnego, podlegającą bardzo ścisłym przesłankom w zakresie bezprawności postępowania, a odpowiedzialnością za zgodne z prawem zaniechanie normatywne, uzależnioną wyłącznie od wystąpienia szczególnej i nienormalnej szkody, a zatem łatwiejszą do powołania, co wskazywałoby na brak spójności;
- stanowisko przyjęte przez Sąd pozostawałoby w sprzeczności z zastosowanym przezeń rozumowaniem, które doprowadziło go do stwierdzenia braku możliwości powołania się na reguły WTO w ramach skargi odszkodowawczej opartej na bezprawnym zachowaniu Wspólnoty, w szczególności z koniecznością niepozabawiania organów wspólnotowych swobody manewru, z której korzystają organy partnerów handlowych Wspólnoty.

¹⁴³ W drugiej kolejności w zaskarżonych wyrokach niesłusznie stwierdzono występowanie pewnej szkody, gdyż FIAMM i Fedon nie wykazały ani istnienia, ani zakresu, ani dokładnej wysokości takiej szkody.

¹⁴⁴ W trzeciej kolejności, gdy chodzi o związek przyczynowy, Sąd uchybił wymogowi, w świetle którego szkoda musi w sposób wystarczająco bezpośredni wynikać z zachowania rzeczonych instytucji. Brak jest bowiem jakiegokolwiek automatyzmu pomiędzy decyzją DSB z dnia 25 września 1997 r. i ustanowieniem omawianego dodatkowego cła, jako że władze Stanów Zjednoczonych Ameryki podjęły co do zasady w sposób dyskrejonalny decyzję o ustanowieniu dodatkowego cła, produktach nim objętych i wysokości stawki cła, podczas gdy mogły przyjąć wyrównanie zaoferowane przez Wspólnotę.

¹⁴⁵ Komisja również uważa, że w zaskarżonych wyrokach Sąd słusznie stwierdził brak nienormalnej szkody. Aby szkoda została uznana za normalną, nie jest w szczególności wymagane, by ryzyko jej powstania było właściwe sektorowi działalności przedsiębiorcy. Niezależnie od rynku rozpatrywanego produktu handel międzynarodowy wiąże się z ryzykiem zastosowania przez kraj importu decyzji mających wpływ na wymianę, spowodowanych różnymi względami.

- 146 Wnosząc o odrzucenie drugiego zarzutu Komisja uważa jednakże, iż Sąd dopuścił się szeregu naruszeń prawa w zakresie problematyki odpowiedzialności Wspólnoty w braku bezprawnego zachowania jej organów. Jednakże ponieważ sentencja zaskarżonych wyroków jest zasadna, Komisja wnosi do Trybunału o zastąpienie szeregu punktów uzasadnienia w tym zakresie.
- 147 W pierwszej kolejności, gdy chodzi o stwierdzenie w zakresie istnienia co do zasady takiej odpowiedzialności, Sąd nie mógł zdaniem Komisji dokonać tak daleko idącej modyfikacji, zadowalając się tak niejasnym uzasadnieniem jak zawarte pkt 159 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 152 wyroku w sprawie Fedon.
- 148 Zasada ta bowiem nie została nigdy uznana w orzecznictwie, które systematycznie ograniczało się w tej kwestii do sformułowania wyłącznie hipotetycznych ram referencyjnych, nie wskazując przesłanek, dziedzin czy sytuacji, w których rzeczona odpowiedzialność mogła powstać.
- 149 Ponadto wskazując w pkt 160 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 153 wyroku w sprawie Fedon przesłanki takiej odpowiedzialności, Sąd w sposób dorozumiany lecz niewątpliwy rozstrzygnął, że rzeczona zasada odpowiedzialności ma zastosowanie do typu sytuacji będącej przedmiotem niniejszej sprawy, nie dokonując jednakże weryfikacji, czy wniosek taki jest uzasadniony w świetle zasad wspólnych porządkom prawnym państw członkowskich.
- 150 W szczególności Sąd nie skoncentrował swego badania na przypadku odpowiedzialności władz publicznych wynikającej z działalności prawodawczej, wskazując natomiast w pkt 159 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 152 wyroku w sprawie Fedon, w sposób jak najbardziej ogólny, na możliwość uzyskania naprawienia szkody od jej sprawcy w braku winy tego ostatniego.

151 Badanie 25 porządków prawnych państw członkowskich, odmiennie niż w przypadkach takich jak wyłączenie w interesie publicznym lub naprawienie przez państwo szkody spowodowanej jego działalnością niebezpieczną lub ze względu na jego szczególny związek z poszkodowanym, które nie mają znaczenia w niniejszej sprawie, wskazuje, że jakikolwiek obowiązek odszkodowawczy związany ze zgodnym z prawem aktem państwowym stanowiącym przejaw znacznej swobody uznania, np. ze względów solidarności lub sprawiedliwości, jest nieznanym porządkom prawnym znacznej liczby państw członkowskich. Istnienie tego typu odpowiedzialności, w wyjątkowych okolicznościach, w porządkach prawnych pewnych innych państw członkowskich jest co do zasady ograniczone wyłącznie do aktów administracyjnych, z wyraźnym wyjątkiem prawa francuskiego, które jako jedyne dopuszcza wyraźnie ten typ odpowiedzialności w odniesieniu do działalności legislacyjnej, w zakresie, w jakim szkoda jest nienormalna, szczególna, istotna i bezpośrednia, a ustawodawca nie działał w interesie ogólnym oraz nie wykluczył zasady odszkodowania.

152 Ponadto zasada właściwa prawu francuskiemu nie może zostać transponowana do porządku wspólnotowego. Podczas bowiem gdy podstawą tej zasady jest okoliczność, że we Francji wyłączona jest kontrola przez Conseil d'État zgodności ustaw z konstytucją, wspólnotowy porządek prawny przewiduje kontrolę zgodności aktów prawodawcy z traktatem i podstawowymi zasadami oraz możliwość powstania odpowiedzialności Wspólnoty w razie naruszenia norm wyższego rzędu.

153 W drugiej kolejności Komisja uważa, że stwierdzając w zaskarżonych wyrokach istnienie rzeczywistej i pewnej szkody, Sąd dopuścił się w szczególności zniekształcenia swej argumentacji, nie dokonał szczegółowej weryfikacji rzeczywistego i pewnego charakteru szkody i naruszył zasady dotyczące rozłożenia ciężaru dowodu.

154 W trzeciej kolejności Komisja uważa ze względów analogicznych do wskazanych przez Radę, że stwierdzając, iż spełniona została przesłanka w zakresie związku przyczynowego, Sąd popełnił błąd w kwalifikacji prawnej okoliczności faktycznych.

- 155 Królestwo Hiszpanii również żąda oddalenia drugiego zarzutu odwołania. Okoliczność zastosowania środków odwetowych w ramach WTO, w tym w innych sektorach niż będące przedmiotem sporu, nie była ani nieprzewidywalna, ani wyjątkowa, co potwierdza praktyka.
- 156 W swym odwołaniu wzajemnym wniesionym w sprawie C-120/06 P oraz w swej interwencji w sprawie C-121/06 P Królestwo Hiszpanii żąda między innymi uchylenia zaskarżonych wyroków w zakresie, w jakim Sąd orzekł, że prawo wspólnotowe zawiera jako zasadę ogólną wspólną państwom członkowskim system odpowiedzialności z tytułu działania zgodnego z prawem. Ponadto nadając tej zasadzie zakres tak szeroki jak wynikający z przesłanek wskazanych pkt 160 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 153 wyroku w sprawie Fedon, Sąd uchybił stwierdzeniu, którego sam dokonał w pkt 159 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 152 wyroku w sprawie Fedon.
- 157 Okoliczność przyznania możliwości powstania odpowiedzialności Wspólnoty z tytułu zaniechania normatywnego, podczas gdy żaden przepis zobowiązujący Wspólnotę do działania nie może zostać powołany przez poszkodowanego, narusza ponadto zasadę wzajemności zastosowaną przez Sąd dla odrzucenia możliwości odpowiedzialności za bezprawne zachowanie.
- 158 W swej odpowiedzi na interwencję Królestwa Hiszpanii Fedon podnosi, że Sąd słusznie uznał, że zasada odpowiedzialności z tytułu zgodnego z prawem zachowania organów wspólnotowych jest zawarta i zdefiniowana przez ustalone orzecznictwo, co Trybunał przypomniał w swym ww. wyroku w sprawie Dorsch Consult przeciwko Radzie i Komisji.
- 159 Mając na celu zagwarantowanie podstawowej zasady państwa prawa chroniącej jednostki, a w szczególności ich prawo własności i inicjatywy gospodarczej, art. 288 akapit drugi WE musi, w świetle liberalnej orientacji wspólnotowego porządku prawnego, być interpretowany w sposób sprzyjający bardziej liberalnym zasadom charakteryzującym porządku prawne państw członkowskich. Ponadto w Unii składającej się z 25 państw członkowskich przepis ten musi być przedmiotem elastycznej wykładni,

gdyż w przeciwnym razie jego stosowanie może zostać wyłączone. W niniejszej sprawie nie można jednakże uwzględnić porządków prawnych nowych państw członkowskich, jako że dotyczące ich rozszerzenie miało miejsce po wystąpieniu okoliczności faktycznych w sprawie.

- 160 Zarzut Królestwa Hiszpanii oparty w szczególności na okoliczności, że zarzucane zachowanie polega na zaniechaniu, jest niedopuszczalny, gdyż nie został podniesiony w pierwszej instancji. W każdym razie odpowiedzialność Wspólnoty może powstać zarówno z tytułu zaniechania, jak i działania instytucji.

Ocena Trybunału

- 161 W pierwszym zarzucie ich odwołań wzajemnych Rada wniosła w szczególności o uchylenie wyroku w sprawie FIAMM i Fedon, a Królestwo Hiszpanii wniosło o uchylenie wyroku w sprawie FIAMM z tego względu, że Sąd naruszył prawo, ustanawiając zasadę odpowiedzialności Wspólnoty w braku bezprawnego zachowania, które można by zarzucić jej organom, a w każdym razie stwierdzając, że zasada taka ma zastosowanie w razie wystąpienia takiego zachowania jak w sprawie przed sądami krajowymi. Nie wnosząc odwołania wzajemnego, Komisja zwróciła się do Trybunału o utrzymanie sentencji zaskarżonych wyroków i przystąpienie do zmiany uzasadnienia w tymże zakresie.

- 162 Jako że sformułowane w ten sposób zarzuty podważają samo istnienie lub zastosowanie reżimu odpowiedzialności, który w zaskarżonych wyrokach znalazł zastosowanie, należy je zbadać w pierwszej kolejności.

- 163 Należy bowiem stwierdzić, że jeśli podniesione w ten sposób naruszenie prawa zostałyby wykazane, nie byłoby potrzeby orzekania w przedmiocie drugiego zarzutu

odwołania głównego dotyczącego nienormalnego charakteru poniesionej szkody ani w przedmiocie związanych z nim dwóch pozostałych zarzutów odwołań wzajemnych: pierwszego dotyczącego braku pewnego charakteru szkody i drugiego dotyczącego braku związku przyczynowego, w braku istnienia lub zastosowania reżimu odpowiedzialności, z którym te trzy przesłanki są związane.

W przedmiocie pierwszego zarzutu odwołania wzajemnego oraz żądań zastąpienia uzasadnienia opartych na braku istnienia reżimu odpowiedzialności bez winy przewidzianego w zaskarżonych wyrokach

164 Na wstępie należy podkreślić, że w świetle przywołanego w pkt 106 niniejszego wyroku utrwalonego orzecznictwa z art. 288 akapit drugi WE wynika, że powstanie odpowiedzialności pozaumownej Wspólnoty i wykonanie uprawnienia do naprawienia poniesionej szkody jest uzależnione od spełnienia wszystkich przesłanek dotyczących bezprawności zachowania zarzucanego instytucjom, rzeczywistego charakteru szkody i istnienia związku przyczynowego między tym zachowaniem i podniesioną szkodą.

165 Trybunał tym samym ponownie przypominał, że rzeczona odpowiedzialność nie powstaje w razie braku spełnienia wszystkich przesłanek, od których jest uzależniony obowiązek naprawienia szkody wskazany w art. 288 akapit drugi WE (ww. wyrok w sprawie Oleifici Mediterranei przeciwko EWG, pkt 17).

166 W ten sposób Trybunał orzekł, że gdy stwierdza, iż żadne zarzucane działanie ani zaniechanie instytucji nie ma bezprawnego charakteru, wobec czego pierwsza przesłanka powstania odpowiedzialności pozaumownej Wspólnoty w rozumieniu art. 288 akapit drugi WE nie zostaje spełniona, sąd wspólnotowy może oddalić skargę w całości bez potrzeby badania pozostałych przesłanek tej odpowiedzialności, to jest rzeczywistego charakteru szkody i istnienia związku przyczynowego pomiędzy

zachowaniem instytucji a podnoszoną szkodą (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie KYDEP przeciwko Radzie i Komisji, pkt 80 i 81).

¹⁶⁷ Orzecznictwo Trybunału przewidujące na podstawie art. 288 akapit drugi WE istnienie reżimu odpowiedzialności pozaumownej Wspólnoty z tytułu bezprawnego zachowania jej instytucji oraz przesłanki zastosowania tego reżimu ma charakter utrwalony. Natomiast odmiennie jest w przypadku reżimu odpowiedzialności pozaumownej Wspólnoty w braku bezprawnego zachowania.

¹⁶⁸ Wbrew stwierdzeniom Sądu w zaskarżonych wyrokach z orzecznictwa Trybunału poprzedzającego te wyroki nie można wywieść, że Trybunał ustanowił zasadę takiego reżimu.

¹⁶⁹ Jak Trybunał przypominał w szczególności w pkt 18 wyroku Dorsch Consult przeciwko Radzie i Komisji, na który Sąd powołuje się w pkt 160 wyroku w sprawie FIAMM i pkt 153 wyroku w sprawie Fedon, Trybunał ograniczył się w utrwalonym orzecznictwie do wskazania pewnych przesłanek, przy spełnieniu których taka odpowiedzialność mogła powstać, w sytuacji gdyby zasada odpowiedzialności Wspólnoty z tytułu zgodnego z prawem działania miała zostać uznana w prawie wspólnotowym (zob. podobnie ww. wyrok z dnia 6 grudnia 1984 r. w sprawie 59/83 Biovilac przeciwko EWG, Rec. s. 4057, pkt 28). W tym zakresie Trybunał przypominał w pkt 19 ww. wyroku w sprawie Dorsch Consult przeciwko Radzie i Komisji, że jeśli odpowiedzialność ta miałaby zostać uznana co do zasady, wymagałaby co najmniej łącznego spełnienia trzech przesłanek: rzeczywistego charakteru szkody, istnienia związku przyczynowego pomiędzy szkodą a rozpatrywanym działaniem oraz nienormalnego i szczególnego charakteru szkody.

¹⁷⁰ Następnie co się tyczy reżimu odpowiedzialności rozpoznawanego w prawie wspólnotowym, Trybunał, przypominając, że art. 288 akapit drugi WE odsyła w dziedzinie odpowiedzialności pozaumownej Wspólnoty z tytułu szkody wyrządzonej przez jej instytucje lub funkcjonariusza przy wykonywaniu jego zadań do ogólnych zasad wspólnych porządkom prawnym państw członkowskich, stwierdził, że ustanowiona

w tak wyraźny sposób w art. 288 WE zasada odpowiedzialności pozaumownej Wspólnoty jest wyłącznie wyrazem ogólnej zasady uznanej w porządkach prawnych państw członkowskich, w świetle której bezprawne działanie lub zaniechanie rodzi obowiązek naprawienia szkody (ww. wyrok w połączonych sprawach *Brasserie du pêcheur et Factortame*, pkt 28 i 29).

¹⁷¹ Co się tyczy konkretnie odpowiedzialności z tytułu działań normatywnych, Trybunał bardzo wcześnie stwierdził, że jeśli zasady, które w systemach prawnych państw członkowskich dotyczą odpowiedzialności władz publicznych za szkody wyrządzone jednostkom przez akty normatywne, w istotny sposób różnią się w poszczególnych państwach członkowskich, można było jednakże stwierdzić, że akty normatywne wyrażające wybory polityki gospodarczej tylko wyjątkowo i w szczególnych okolicznościach prowadzą do powstania odpowiedzialności władz publicznych (ww. wyrok w sprawie *Bayerische HNL Vermehrungsbetriebe* i in. przeciwko Radzie i Komisji, pkt 5).

¹⁷² Zatem Trybunał orzekł, że odpowiedzialność Wspólnoty z tytułu aktu normatywnego wyrażającego wybory z zakresu polityki gospodarczej, w świetle treści art. 288 akapit drugi WE, może powstać wyłącznie w razie wystarczająco istotnego naruszenia reguły prawnej wyższego rzędu chroniącej jednostki (zob. w szczególności wyroki: z dnia 13 czerwca 1972 r. połączonych sprawach 9/71 i 11/71 *Compagnie d'approvisionnement, de transport et de crédit et Grands Moulins de Paris* przeciwko Komisji, Rec. s. 391, pkt 13, *Bayerische HNL Vermehrungsbetriebe* i in. przeciwko Radzie i Komisji, pkt 4, z dnia 8 grudnia 1987 r. w sprawie 50/86 *Les Grands Moulins de Paris* przeciwko EWG, Rec. s. 4833, pkt 8, oraz z dnia 6 czerwca 1990 r. w sprawie C-119/88 *AERPO* i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-2189, pkt 18).

¹⁷³ Trybunał wskazał też w tym zakresie, że przedmiotem reguły prawa, której naruszenie musi w ten sposób zostać stwierdzone, powinno być nadanie uprawnień jednostkom (zob. podobnie w szczególności wyroki z dnia 4 lipca 2000 r. w sprawie C-352/98 P *Bergaderm et Goupil* przeciwko Komisji, Rec. s. I-5291, pkt 41 i 42, oraz z dnia 19 kwietnia 2007 r. w sprawie C-282/05 P *Holcim (Deutschland)* przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-2941, pkt 47).

174 Trybunał wskazał też, iż zawężająca koncepcja odpowiedzialności Wspólnoty za działania o charakterze prawodawczym znajduje wytłumaczenie z tej racji, że po pierwsze wykonywania funkcji ustawodawczych, nawet jeżeli istnieje sądowa kontrola zgodności z prawem aktów normatywnych, nie powinna ograniczać perspektywa wnoszenia pozwów odszkodowawczych za każdym razem, gdy interes ogólny Wspólnoty wymagać będzie wydania przepisów mogących naruszyć interesy jednostek, a po drugie w kontekście prawnym charakteryzującym się szerokim zakresem uznania, niezbędnym przy wdrażaniu polityk wspólnotowych, Wspólnota może zostać pociągnięta do odpowiedzialności wyłącznie w razie oczywistego i poważnego naruszenia przez instytucję granic przysługujących jej uprawnień (zob. w szczególności wyrok w sprawie *Brasserie du pêcheur* i *Factortame*, pkt 45).

175 Wreszcie należy stwierdzić w tym zakresie, że jeśli porównawcze badanie porządków prawnych państw członkowskich pozwoliło Trybunałowi bardzo wcześnie na stwierdzenie przypomniane w pkt 170 niniejszego wyroku w zakresie zgodności porządków prawnych w ustanowieniu zasady odpowiedzialności z tytułu bezprawnego działania lub zaniechania władz, w tym o charakterze normatywnym, nie ma to miejsca w odniesieniu do istnienia ewentualnej zasady odpowiedzialności za zgodne z prawem działanie lub zaniechanie władz publicznych, w szczególności gdy mają one charakter normatywny.

176 Biorąc pod uwagę całość powyższych rozważań, należy stwierdzić, że na obecnym etapie rozwoju prawa wspólnotowego brak jest reżimu odpowiedzialności pozwalającego na powstanie odpowiedzialności Wspólnoty z tytułu zachowania należącego do sfery jej kompetencji normatywnych w sytuacji, w której ewentualna niezgodność takiego zachowania z porozumieniami WTO nie może zostać podniesiona przed sądem wspólnotowym.

177 Należy przypomnieć, że w niniejszej sprawie zachowanie, co do którego skarżący zarzucają, że wyrządziło im szkodę, pozostaje w ramach realizacji wspólnej organizacji rynku oraz że w sposób oczywisty należy do sfery działalności normatywnej prawodawcy wspólnotowego.

178 W tym zakresie jest bez znaczenia, że rzeczzone zachowanie podlega analizie jako działanie, to jest ustanowienie rozporządzeń nr 637/98 i 2362/98 w następstwie decyzji DSB z dnia 25 września 1997 r., lub jako zaniechanie, to jest okoliczność powstrzymania się od środków właściwych dla zapewnienia prawidłowego wykonania tej decyzji. Brak podjęcia działań przez instytucje wspólnotowe może bowiem również należeć do funkcji prawodawczych Wspólnoty, w szczególności w ramach sporu dotyczącego odpowiedzialności (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie *Les Grands Moulins de Paris* przeciwko EWG, pkt 9).

179 W świetle powyższego, przewidując w zaskarżonych wyrokach istnienie reżimu odpowiedzialności pozaumownej Wspólnoty z tytułu zgodnego z prawem wykonywania przez nią działalności należącej do sfery normatywnej, Sąd dopuścił się naruszenia prawa.

180 W tym zakresie niezbędne są jednak dwa uściślenia.

181 W pierwszej kolejności należy podkreślić, że stwierdzenie zawarte w pkt 179 niniejszego wyroku nie uchybia szerokiemu zakresowi swobodnego uznania, którym dysponuje w danym wypadku prawodawca wspólnotowy w celu oceny, czy przy wydaniu danego aktu normatywnego uwzględnienie pewnych wyrządzających szkodę skutków wynikających z jego przyjęcia uzasadnia wskazanie pewnej formy odszkodowania (zob. podobnie w dziedzinie polityki rolnej wyrok z dnia 10 lipca 2003 r. w połączonych sprawach C-20/00 i C-64/00 *Booker Aquaculture i Hydro Seafood*, Rec. s. I-7411, pkt 85).

182 W drugiej kolejności należy przypomnieć, że w świetle utrwalonego orzecznictwa prawa podstawowe stanowią integralną część ogólnych zasad, których przestrzeganie zapewnia Trybunał.

183 Co się tyczy w szczególności prawa własności i swobody wykonywania działalności zawodowej, Trybunał już dawno przyznał im charakter podstawowych zasad prawa

wspólnotowego, niemniej jednak podkreślając, że zasady te nie występują jako prerogatywy absolutne, lecz powinny być brane pod uwagę w związku z ich funkcją w społeczeństwie. Wskazał on, że możliwe jest wprowadzenie ograniczeń w wykonywaniu prawa własności oraz w swobodzie wykonywania działalności zawodowej, w szczególności w ramach wspólnej organizacji rynku, pod warunkiem że ograniczenia te faktycznie odpowiadają interesowi powszechnemu, do którego dąży Wspólnota, i nie stanowią ze względu na zamierzony cel niewspółmiernej i niemożliwej do przyjęcia interwencji, która wiązałaby się z zamachem na samą istotę w ten sposób zagwarantowanych praw (zob. w szczególności wyrok z dnia 11 lipca 1989 r. w sprawie 265/87 Schröder HS Kraftfutter, Rec. s. 2237, pkt 15, ww. wyrok w sprawie Niemcy przeciwko Radzie, pkt 78, oraz wyrok z dnia 30 czerwca 2005 r. w sprawie C-295/03 P Alessandrini i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5673, pkt 86).

184 Wynika z tego, że wspólnotowy akt normatywny, którego zastosowanie prowadzi do ograniczeń prawa własności i ograniczeń swobodnego wykonywania działalności zawodowej, co wyrządza niewspółmierną i niedopuszczalną szkodę w zakresie samej istoty tych praw z braku przewidzenia w danym przypadku odszkodowania odpowiedniego dla uniknięcia lub skorygowania rzeczzonej szkody, mógłby prowadzić do powstania odpowiedzialności pozaumownej Wspólnoty.

185 W zakresie rozpatrywanych spraw należy też przypomnieć, że w świetle orzecznictwa Trybunału podmiot gospodarczy nie może dochodzić prawa własności do części rynku, którą zajmował przed ustanowieniem wspólnej organizacji rynków, ponieważ taka część rynku stanowi chwilową pozycję gospodarczą wystawioną na ryzyko zmiany okoliczności (zob. w szczególności podobnie ww. wyroki: w sprawie Niemcy przeciwko Radzie, pkt 79, oraz w sprawie Alessandrini i in. przeciwko Komisji, pkt 88). Trybunał wskazał też, że nie można rozciągać gwarancji nadanych przez prawo własności lub ogólną zasadę gwarantującą swobodne wykonywanie zawodu na ochronę zwykłych interesów lub szans o charakterze handlowym, których niepewny charakter jest właściwy istocie działalności gospodarczej (wyrok z dnia 14 maja 1974, r. w sprawie 4/73 Nold przeciwko Komisji, Rec. s. 491, pkt 14).

186 Zatem przedsiębiorca, którego działalność opiera się w szczególności na wywozie na rynki państw trzecich, musi zdawać sobie sprawę z okoliczności, że jego chwilowa pozycja handlowa może doznać uszczerbku i zmiany w wyniku różnych okoliczności,

pośród których znajduje się możliwość, wyraźnie wskazana w art. 22 uzgodnienia, ustanowienia przez takie państwo trzecie środków zawieszających koncesje w następstwie stanowiska jego partnerów handlowych w ramach WTO oraz swobodnego wyboru w tym zakresie — jak wynika z art. 22 ust. 3 lit. a) i f) uzgodnienia — towarów, których dotyczyć będą te środki.

187 Choć z pkt 176 i pkt 179 niniejszego wyroku wynika, że Sąd dopuścił się naruszenia prawa, to należy przypomnieć, że — jak wynika z utrwalonego orzecznictwa — jeśli w uzasadnieniu wyroku Sądu dopuszczono się naruszenia prawa wspólnotowego, lecz jego rozstrzygnięcie jest zasadne w świetle innych względów prawnych, odwołanie musi zostać oddalone (zob. w szczególności wyroki: z dnia 15 grudnia 1994 r. w sprawie C-320/92 P Finsider przeciwko Komisji, Rec. s. I-5697, pkt 37, z dnia 16 grudnia 1999 r. w sprawie C-150/98 P CES/E, Rec. s. I-8877, pkt 17, oraz z dnia 13 lipca 2000 r. w sprawie C-210/98 P Salzgitter przeciwko Komisji, Rec. s. I-5843, pkt 58).

188 Jest tak w niniejszej sprawie. Trybunał stwierdził bowiem, że na obecnym etapie rozwoju prawo wspólnotowe nie przewiduje reżimu pozwalającego na powstanie odpowiedzialności Wspólnoty z tytułu zachowania normatywnego tej ostatniej w sytuacji, w której ewentualny brak zgodności takiego zachowania z porozumieniami WTO nie może zostać podniesiony przed sądem wspólnotowym. Wnioski odszkodowawcze skarżących dotyczą w szczególności odpowiedzialności Wspólnoty z tytułu takiego zachowania. W tych okolicznościach Sąd mógł wyłącznie oddalić takie żądania, niezależnie od argumentów podniesionych przez skarżących na ich poparcie (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Salzgitter przeciwko Komisji, pkt 59). Sąd musiałby zatem oddalić te żądania skarżących, gdyby nie dopuścił się naruszenia prawa, które doprowadziło go do ich oddalenia z innych względów (zob. podobnie ww. wyroki: w sprawie Finsider przeciwko Komisji, pkt 38, oraz w sprawie CES/E, pkt 18).

189 W świetle powyższych rozważań, choć pierwszy zarzut odwołania wzajemnego jest zasadny, nie ma on zastosowania i wobec tego zostaje oddalony (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Salzgitter przeciwko Komisji, pkt 60).

W przedmiocie drugiego zarzutu odwołań głównych oraz drugiego i trzeciego zarzutu odwołań wzajemnych

190 W świetle stwierdzenia zawartego w pkt 176 niniejszego wyroku oraz ustaleń dokonanych w pkt 163 niniejszego wyroku, nie ma potrzeby badania drugiego zarzutu odwołań głównych, dotyczącego nienormalnego charakteru szkody, którą skarżący twierdzą, że ponieśli, ani drugiego i trzeciego zarzutu odwołań wzajemnych, dotyczących odpowiednio braku pewnego charakteru rzeczowej szkody i braku związku przyczynowego pomiędzy tą szkodą i zachowaniem instytucji wspólnotowych.

W przedmiocie żądań odszkodowawczych ze względu na czas trwania postępowania w pierwszej instancji

Argumentacja stron

191 Tytułem subsydiarnym FIAMM i Fedon wnoszą o odszkodowanie na zasadzie słuszności z tytułu zbyt długiego czasu trwania postępowania w pierwszej instancji.

192 Powołując się na wyrok z dnia 17 grudnia 1998 r. w sprawie C-185/95 P Baustahlge-webe przeciwko Komisji, Rec. s. I-8417, pkt 26–49, FIAMM podnosi w tym zakresie po pierwsze, że niniejsza sprawa ma dla niego istotne znaczenie finansowe, po drugie że okoliczności faktyczne są w niniejszej sprawie oczywiste, po trzecie że zachowanie żadnej ze stron nie przyczyniło się do przedłużenia postępowania, a po czwarte że w postępowaniu przed Sądem brak było okoliczności wyjątkowych.

193 Komisja wnosi o stwierdzenie niedopuszczalności żądań FIAMM i Fedon w tym zakresie.

194 Co się tyczy odwołania Fedon, rzeczona niedopuszczalność wynika zdaniem Komisji w pierwszej kolejności z art. 112 § 1 lit. c) regulaminu Trybunału, ponieważ Fedon w żaden sposób nie uzasadnił swego żądania.

195 Co się tyczy obu odwołań, niedopuszczalność ta wynika z *ratione materiae*. Po pierwsze odwołanie nie może, jak wynika z art. 57 i 58 statutu Trybunału Sprawiedliwości, dotyczyć nowych okoliczności faktycznych, które nie były rozpatrywane w pierwszej instancji. Po drugie czas trwania postępowania przed Sądem nie może być kwalifikowany jako uchybienie proceduralne, o ile nie ma wpływu na rozstrzygnięcie sporów.

196 Wreszcie rzeczona niedopuszczalność jest zdaniem Komisji uzasadniona *ratione personae*, gdyż Wspólnota jest reprezentowana w postępowaniu przez Radę i Komisję, a nie przez Trybunał, którego Sąd — będący podmiotem, któremu zarzucana jest okoliczność prowadząca do wyrządzenia szkody — stanowi integralną część.

197 Ponadto naprawienie szkody oparte na słuszności, takie jak zasądzone w ww. sprawie Baustahlgewebe przeciwko Komisji, nie może zostać orzeczone w niniejszej sprawie, gdyż FIAMM i Fedon nie są zobowiązane do wpłacenia do budżetu wspólnotowego kwoty, która mogłaby zostać obniżona.

198 Wreszcie czas trwania postępowania przed Sądem w każdym razie wynika z kompleksowości spraw, złożoności procedury związanej z połączeniem wielu spraw wniesionych w pięciu różnych językach postępowania i implikujących trzy instytucje oraz interwenienta, z przydziału tych spraw składowi poszerzonemu, oraz z okoliczności,

że sprawa, w której wydano ww. wyrok Van Parys i w której podniesiono podobne pytania co do zasady, zawisła przed Trybunałem.

- 199 Zdaniem Królestwa Hiszpanii, żądania FIAMM i Fedon są niedopuszczalne, jako że nie zostały podniesione w pierwszej instancji i nie mogły zostać rozpoznane w zaskarżonych wyrokach.

Ocena Trybunału

- 200 Żądania skarżących dotyczące przyznania słusznego odszkodowania ze względu na okoliczność, iż postępowanie przed Sądem przekroczyło rozsądny termin, nie może zostać w niniejszej sprawie uwzględnione.

- 201 Co się tyczy żądania Fedon, wystarczy stwierdzić, że żądanie to zawarte w petitum skargi nie zostało jednakże w żaden sposób wspomniane w pozostałej części skargi.

- 202 W świetle art. 112 § 1 lit. c) regulaminu odwołanie zawiera zarzuty oraz argumenty na ich poparcie. Jako że takich zarzutów oraz argumentów na ich poparcie, które należy odróżnić od żądania skargi, o którym mowa w tymże art. 112 § 1 lit. d), całkowicie brak w skardze Fedonu, wynika z tego, że przedstawione przezeń żądanie słusznego odszkodowania pozbawione jakiegokolwiek uzasadnienia musi zostać odrzucone jako oczywiście niedopuszczalne.

203 Co się tyczy żądania FIAMM, należy przypomnieć, że z braku jakiejkolwiek wskazówki, w świetle której czas trwania postępowania miał wpływ na rozstrzygnięcie sporu, zarzut oparty na okoliczności, że postępowanie przed Sądem przekroczyło wymogi związane z poszanowaniem rozsądnego terminu, nie może co do zasady prowadzić do uchylenia wyroku wydanego przez Sąd (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Baustahlgewebe przeciwko Komisji, pkt 49).

204 W niniejszej sprawie FIAMM nie podniósł ponadto, że zbyt długi czas trwania postępowania miał wpływ na rozstrzygnięcie sporu ani nie zażądał, by wyrok FIAMM został uchylony na tej podstawie.

205 Jak wynika z art. 113 § 1 regulaminu, odwołanie ma na celu uchylenie w całości lub w części orzeczenia Sądu oraz, w danym przypadku, uwzględnienie, w całości lub w części, żądań przedstawianych w pierwszej instancji.

206 W tym zakresie należy stwierdzić, że w sprawie, w której wydano ww. wyrok Baustahlgewebe przeciwko Komisji, na który powołuje się FIAMM, odwołanie wniesione przed Trybunałem zostało skierowane przeciwko wyrokowi Sądu, który nałożył na skarżącą grzywnę za naruszenie zasad konkurencji, mając nieograniczoną właściwość w tym zakresie — właściwość, którą ma również Trybunał, gdy uchyla taki wyrok Sądu i orzeka w przedmiocie skargi.

207 W pkt 33 rzeczonego wyroku Trybunał przypominał w tym zakresie prawo skarżącej do sprawiedliwego procesu w rozsądnym terminie oraz w szczególności do rozstrzygnięcia w przedmiocie zasadności oskarżeń dotyczących naruszenia prawa konkurencji podniesionych przeciwko skarżącej przez Komisję oraz grzywien nałożonych na nią w tym zakresie.

- 208 Po dokonaniu stwierdzenia, że taki termin został w sprawie przekroczony przez Sąd, Trybunał orzekł, iż ze względów ekonomii procesowej i celem zapewnienia natychmiastowego i skutecznego naprawienia takiej nieprawidłowości proceduralnej, że uchylenie i zmiana wyroku Sądu ograniczona wyłącznie do kwestii ustalenia kwoty grzywny pozwalała w tej sprawie na przyznanie wymaganego słusznego odszkodowania (ww. wyrok w sprawie Baustahlgewebe przeciwko Komisji, pkt 47, 48 i 141).
- 209 Natomiast niniejsze odwołanie jest skierowane przeciwko wyrokowi Sądu odrzucającemu skargę odszkodowawczą opartą na art. 288 akapit drugi WE.
- 210 Wynika z tego, że uchylenie takiego wyroku nie może prowadzić do przyznania zadośćuczynienia na zasadzie słuszności za zbyt długi czas trwania postępowania przed Sądem poprzez zmianę zaskarżonego wyroku, ponieważ w postępowaniu takim Sąd nie jest powołany — ani też Trybunał w postępowaniu odwoławczym — do obciążenia skarżących kwotą, z której w odpowiednim przypadku zadośćuczynienie na zasadzie słuszności mogłoby zostać potrącone.
- 211 W tych okolicznościach żądanie FIAMM w zakresie zadośćuczynienia na zasadzie słuszności za zbyt długi czas trwania postępowania przed Sądem również musi zostać odrzucone jako niedopuszczalne.
- 212 Ponadto należy wskazać, że nawet jeśli czas trwania postępowania przed Sądem istotnie w rozpatrywanych sprawach był znaczny, rozsądny charakter terminu powinien być oceniany w zależności od właściwych dla każdej sprawy okoliczności, a w szczególności znaczenia sporu dla zainteresowanego, złożoności sprawy oraz zachowania strony skarżącej i właściwych władz (zob. w szczególności ww. wyroki: w sprawie Baustahlgewebe przeciwko Komisji, pkt 29, oraz z dnia 15 października 2002 r. w połączonych sprawach C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, od C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-8375, pkt 210).

213 Co się tyczy zachowania właściwych władz i stopnia złożoności sprawy, należy stwierdzić, że znaczny czas trwania postępowania przed Sądem może w rozpatrywanych sprawach w znacznym zakresie zostać wytłumaczony zbiegiem obiektywnych okoliczności dotyczących ilości równoległych spraw kolejno wniesionych przed Sąd oraz znaczeniem podniesionych w nich kwestii prawnych.

214 Okoliczności te pozwalają bowiem na wyjaśnienie wystąpienia serii komplikacji proceduralnych, które w istotny sposób przyczyniły się do opóźnienia rozstrzygnięcia rzeczonych sporów i które nie mogą w niniejszej sprawie zostać uznane za nadzwyczajne, zarówno gdy chodzi o połączenie, w świetle ich elementów wspólnych, sześciu spraw wniesionych w szeregu różnych języków postępowania, jak i ich przydziału początkowo składowi poszerzonemu, następnie nowemu sędziemu sprawozdawcy wobec odejścia początkowo wyznaczonego sędziego sprawozdawcy, a wreszcie wielkiej izbie Sądu, co było związane z ponownym otwarciem procedury ustnej.

W przedmiocie kosztów

215 Zgodnie z art. 69 § 2 regulaminu Trybunału, mającym zastosowanie do postępowania odwoławczego na podstawie art. 118 tego regulaminu, kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. W myśl art. 69 § 4 akapit pierwszy regulaminu Trybunału państwa członkowskie będące interwenientami w sprawie pokrywają własne koszty.

216 Ponieważ Rada i Komisja wniosły o obciążenie FIAMM i Fedon kosztami postępowania, a te ostatnie przegrały sprawę, należy obciążyć je kosztami postępowania.

217 Królestwo Hiszpanii pokrywa własne koszty.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

- 1) **Odwołania główne zostają oddalone.**
- 2) **Odwołanie wzajemne zostaje oddalone.**
- 3) **Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio SpA, Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio Technologies LLC, Giorgio Fedon & Figli SpA i Fedon America, Inc. zostają obciążone kosztami postępowania wskazanymi przez Radę Unii Europejskiej i Komisję Wspólnot Europejskich.**
- 4) **Królestwo Hiszpanii pokrywa własne koszty.**

Podpisy